

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
**Покрајински секретаријат за образовање,
управу и националне заједнице**

Republic of Serbia, Autonomous Province of Vojvodina
**Provincial Secretariat of Education, Administration and National
Communities**

Republika Srbija, Autonomna pokrajina Vojvodina
Pokrajinao sekretarijato polo sićope, uprava i nacionalne ćidimata

**ИНКЛУЗИЈА ДЕЦЕ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ У СРЕДЊЕ
ШКОЛЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ**

**INCLUSION OF ROMA PUPILS IN SECONDARY SCHOOLS IN
AUTONOMOUS PROVINCE OF VOJVODINA**

**INKLUZIJA RROMANE ĆHAVORENGO ANDE MAŠKARUTNE
SIKAVNE ANDE AUTONOMNA POKRAJINA VOJVODINA**

ROMA
EDUCATION
FUND

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY, SERBIA

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
**Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне
заједнице**

Наслов: ИНКЛУЗИЈА ДЕЦЕ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ У СРЕДЊЕ
ШКОЛЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ
(2007 – 2014. године)
Извештај о реализацији пројекта - резултати

Извештај
припремиле: Јелена Криш Пигер, координатор Пројекта
Драгана Димитров, директор Пројекта
Леа Вујовић
Јасна Катона

Штампа: „Ultra fashion“ Нови Сад

Тираж: 200 комада

Место: Нови Сад

Година
штампања: 2014.

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина

**Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне
заједнице**

Фонд за образовање Рома
Београд

Фондација за отворено друштво
Будимпешта

Пројекат

ИНКЛУЗИЈА ДЕЦЕ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ У СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ

Извештај о реализацији пројекта - резултати

Партнери

Савет за интеграцију Рома у АП Војводини

Удружење ромских
студената
Нови Сад

Унија ромских
студената
Нови Сад

Војвођански ромски
центар за демократију
Нови Сад

САДРЖАЈ

Уводне речи_____	5
О пројекту_____	7
Остварени резултати_____	12
1. Повећање броја ромске деце у васпитно-образованим установама_____	12
2. Структура стипендиста према трајању образовања_____	13
3. Полна структура стипендиста_____	14
4. Општи успех стипендиста_____	15
5. Осипање/напуштање школовања_____	18
Ментор као мост између школе и породице_____	21
Шта кажу ученици и родитељи?_____	22
Шта се све радило током седам година пројекта?_____	26
Организације које су учествовале у пројекту (носилац, донатори и партнери на Пројекту)_____	31
Завршна реч_____	33

***“Школа је прва и основна ствар, почетак и крај.”
Неђо Осман, ромски глумац, режисер и песник***

Уводне речи

др Јегеш Золтан, руководиоца Пројекта:

„Овај Пројекат је први Пројекат Покрајинског секретаријата у који је укључен донатор из иностранства и који има тако значајан циљ. На овај Пројекат треба гледати, не као на социјални, него као на едукативни програм чији је циљ повећање броја ученика Рома у средњим школама и на академским студијама, тј. оријентисан је ка стварању и јачању образоване ромске елите, која ће моћи да на најбољи начин покаже и докаже да је пут изласка из зачараног

круга сиромаштва управо образовање.”

мр Марија Александровић, директорка Пројекта у периоду 2007-2011. године:

„Пројекат је од изузетне важности за ромску заједницу, јер је јача у области образовања, системски и континуирано. Захваљујући активностима које су се реализовале у оквиру Пројекта, ученицима је дата могућност да побољшају свој успех уз менторску подршку и тако упишу жељени факултет без кориштења афирмативних мера. С друге стране, финансијска подршка у виду стипендије служила је

ученицима као мотив за редовно похађање наставе. Родитељима је такође Пројекат био изузетно важан, јер је обезбеђивао финансијску подршку која је социјално угроженим породицама била некада једини извор прихода. У Пројекат су били укључени родитељи, локална самоуправа, медији и др. Сви актери су дали значајан допринос успешној реализацији Пројекта.”

Драгана Димитров, директорка Пројекта у периоду 2011-2014. године

„Програм стипендирања је помогао да школа постане фокусна тачка породица из којих долазе наши стипендисти. Неретко се догађало да деца похађају школу искључиво због стипендије, а то што је сиромаштво постало мотив за образовање ипак је деци донело диплому и повећало њихове професионалне компетенције. На њиховим дипломама се не види тежак живот, напротив, оне су доказ да нема непремостиве препреке када се постави јасан циљ.“

Јелена Криш Пигер, координаторка Пројекта:

„Оно што овај Пројекат издваја од осталих јесте управо постојање ментора као педагошке, социјалне и психолошке подршке стипендистима. Програми, које је до сада Покрајински секретаријат подржавао, а у циљу побољшања положаја Рома у друштву, углавном су били окренути давању финансијских средстава. У овом пројекту, пошло се од претпоставке да је веома важно радити на мењању свести и погледа на образовање, како ученика, тако и њихових родитеља, као и целе ромске заједнице, и у том делу је улога ментора била од пресудног значаја. Ментор је био ту да прати рад и напредовање ученика стипендиста, да их охрабрује и подстиче онда кад су му се школски проблеми чинили непремостиви. За ученика је ментор представљао особу која је веза између школе и породице, особу која је по својој улози мања од родитеља, а већа од одељенског старешине. Наравно, били смо свесни и свих изазова и недоумица везаних за менторски рад, јер је ово потпуна новина у нашем образовно-васпитном систему, почевши од тога да ли ће просветни радници прихватити ову нову улогу, каква обука им је потребна, да ли ће сваки ментор успети да свом „штићенику“ пружи оптималну помоћ.“

О Пројекту

Пројекат "**Инклузија ромских ученика у средњим школама у АП Војводини**", покренут је школске 2007/2008. године од стране тадашњег Покрајинског секретаријата за образовање и културу. Први циклус је трајао четири године, од школске 2007/2008. године до 2010/2011. године, а други циклус, под измењеним називом "**Инклузија деце ромске националности у средње школе у АП Војводини**", реализован је од школске 2011/2012. до 2012/2013. године. Партнери на Пројекту били су *Савет за интеграцију Рома у АП Војводини, Удружење ромских студената, Унија ромских студената и Војвођански ромски центар за демократију.*

Укупна средства за реализацију овог Пројекта износила су 219.741.606,00 динара.

У првом периоду реализације Пројекта укупна средства износила су 1.148.826 еура, односно 132.114.990,00 динара (1ЕУР=115,00 динара), од тога је Фонд за образовање Рома (Roma Education Fund - REF) обезбедио средства у износу од 850.408 еура, односно 97.796.920,00 динара, а учешће Секретаријата је износило 298.418 еура, односно 34.318.070,00 динара.

У другом периоду реализације укупна средства износила су 1.043.174 УСД, односно 87.626.616,00 динара (1УСД=84,00 динара) и њих је обезбедио Фонд/Фондација за отворено друштво - Ургентни фонд, Београд.

У сарадњи са донатором Фондом за образовање Рома, Будимпешта трајање Пројекта је продужено и на школску 2013/2014. годину, ради реализације преосталих средстава у укупном износу од 29.644,23 ЕУР, односно 3.341.500,00 динара (1ЕУР = 115,00 динара).

Основни циљ Пројекта био је повећање броја ученика ромске националности, који уписују и завршавају редовне средње школе на територији АП Војводине. Посебан акценат био је на повећању броја ученика који се уписују на четворогодишње образовне профиле, као и побољшавање њиховог општег успеха током средњошколског образовања, посебно оних који потичу из социјално, материјално и образовно угрожених породица.

Пројектом су обезбеђена средства за стипендије, једнократну помоћ за набавку школског прибора на почетку сваке школске године, средства за регресирање укупних или дела путних трошкова ученицима, који не станују у месту школовања, накнаде за сталну менторску помоћ ,

наставника/ментора и друге пратеће пројектне активности (између осталих: наградна екскурзија за најуспешније стипендисте, награда у виду лаптопова за ученике који су средњошколско образовање завршили са општим успехом 5,00, летњи камп за девојчице, курсеви страног језика, школарина за ученике који су након трогодишњег образовања желели да заврше и четврту годину средње школе, посете Универзитету у Новом Саду и појединим високим школама струковних студија у циљу упознавања са условима и могућностима уписа и настава школовања, едукација наставника ментора о менторском раду, и др.).

Стипендирање ученика који постижу запажене резултате и који су лошег материјалног стања било је присутно у нашем систему. Међутим, стипендирање ученика, припадника одређених група (маргинализоване групе или деца која су у систему инклузивног образовања), уз обавезну менторску подршку од стране одабраних и едукованих наставника, као такво је први пут остварено на територији Републике Србије и АП Војводине. Потреба обавезне менторске подршке овим ученицима је произишла из чињенице да они најчешће немају адекватну породичну подршку, разумевање и помоћ током школовања у складу са својим интелектуалним способностима. Менторски рад са ученицима у образовном систему, од стране одабраних наставника у школама у виду додатне индивидуалне помоћи подразумева допунске наставне садржаје, развој вештине учења, решавања личних или школских проблема и подршку оптималној интеграцији у академски и друштвени живот школе.

Пројекат је у потпуности подржавао принципе и активности који су утемељени у Декади Рома и стратегија које прате Декаду.

Задаци Пројекта били су следећи:

- да обезбеди финансијску подршку ученицима Ромима који се школују у средњим школама на територији АП Војводине,
- да обезбеди менторску подршку ученицима – корисницима финансијске подршке,
- да мотивише ученике Роме да средњу школу завршавају са што бољим општим успехом,
- да усмерава и мотивише ученике за наставак школовања на академским студијама,
- да мотивише ученике основних школа и њихове родитеље за упис у средње школе,

- да усмерава ученике основних школа да уписују профиле у занимањима која су најтраженија на тржишту рада,
- да усмерава ученике да уписују занимања у четворогодишњем трајању.

Директни корисници били су:

- ромски ученици средњих школа на територији АП Војводине, у периоду 2007- 2014. године,
- ромски ученици завршних разреда основних школа на територији АП Војводине.

Индијектни корисници били су:

- родитељи Роми, чија деца похађају основне и средње школе на територији АП Војводине,
- студенти Роми Универзитета у Новом Саду и високих школа струковних студија,
- војвођанска ромска удружења,
- ромска заједница у целини са територије АП Војводине,
- наставно особље основних и средњих школа са територије АП Војводине.

Овај Пројекат је посебно значајан и из угла остварене сарадње великог броја институција на различитим нивоима (Покрајински секретаријат, Савет за интеграцију Рома АП Војводине, Канцеларија за инклузију Рома у АП Војводини, Удружење ромских студената Нови Сад, Унија ромских студената Универзитета у Новом Саду, Војвођански ромски центар за демократију, основне и средње школе у АП Војводини, локална ромска удружења са територије АП Војводине, медији) чиме се подстицало дугорочније решавање питања сиромаштва ромске популације, као и сензибилизација јавности за "живот са Ромима", а не за "живот поред Рома".

У циљу стварања оптималних услова за реализацију пројектом предвиђених активности било је ангажовано низ стручњака који су представљали велики тим ангажован на истом задатку и организован у складу са Институционално - организационом шемом реализације стипендирања ученика Рома.

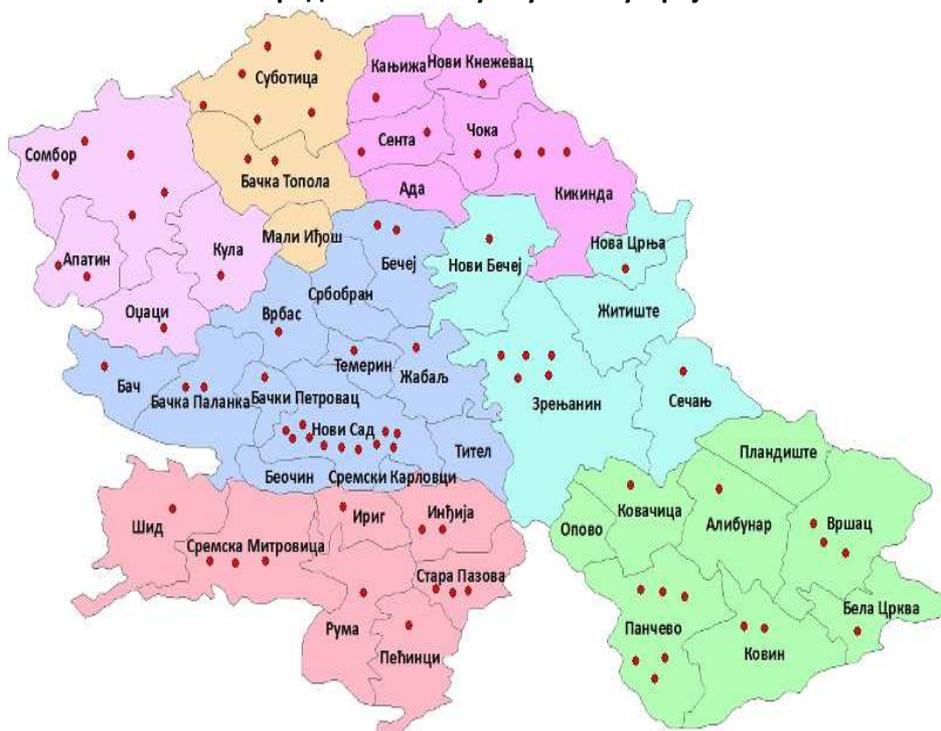
евалуацију, као и директорке Пројекта. А како би подршка ученику била потпуна, ментори су сарађивали и са наставним кадром, као и са родитељима ученика.

Једанаесточлани Тим за мониторинг и евалуацију је имао задатак да прати стручни аспект рада ментора, напредовање ученика у учењу, ниво социјалне интеграције у школи као и сарадњу ментора са родитељима ученика.

Тим за промоцију образовања, који су чинили успешни студенти, припадници ромске националне заједнице, је имао задатак да информира ученике ромске националности и њихове родитеље о примени мера афирмативне акције, актуелним конкурсима за стипендирање ученика и студената, а пре свега да популарише образовање у ромским породицама. Покрајинска Канцеларија за инклузију Рома је од покретања Пројекта Тиму за промоцију образовања пружала значајну подршку.

Од укупно 121 редовне средње школе на територији АП Војводине, у Пројекат је укључено више од 90 школа.

Мапа средњих школа укључених у Пројекат

Остварени резултати

Пратећи реализацију планираних програмских активности и постигнутих резултата у седмогодишњем периоду, може се констатовати да су пројектни циљеви и задаци остварени, уз чињеницу да је током реализације Пројекта дошло и до увођења нових активности (додела награде у виду лаптопа ученицима који су средњошколско образовање завршили за општим успехом 5,00, курс учења енглеског језика за најбоље стипендисте, летња школа животних вештина за најбоље стипендисткиње, обезбеђивање средстава за ученике који су у виду ванредног школовања желели да заврше четворогодишњу средњу стручну школу, непосредно упознавање са условима и могућностима наставка школовања, итд.).

1. Повећање броја ромске деце у васпитно-образованим установама

Пратећи кретање броја деце/ученика припадника ромске националне заједнице у протеклом десетогодишњем периоду укључених у редован систем васпитања и образовања на свим нивоима констатује се стално повећање како на годишњем нивоу, тако и по степенима образовања (табела бр. 1.).

Повећање је посебно наглашено већ после прве године реализације Пројекта (школска 2008/2009. година) и тај се тренд наставио до данас.

У четвртој пројектној години укупан број Рома у средњим школама се повећао за 113% у односу на тај број пре почетка Пројекта (са 300 на 639 ученика), а на нивоу високог образовања број ученика је повећан скоро три пута (са 52 на 141 ученика), што потврђује оствареност главног циља програма менторске и финансијске подршке ученика.

Иако анализа укупног бројног стања деце/ученика на свим нивоима образовања на територији АП Војводине, указује на стални тренд опадања, код припадника ромске националне заједнице уочава се стални пораст броја деце/ученика (табела бр. 1.).

Табела бр.1: Приказ броја ученика Рома укључених у редован образовно-васпитни систем према нивоу образовања у периоду од школске 2004/2005. до 2013/2014. године

	Предшколски програм	Основна школа	Средња школа	Високо образовање	Укупно
2004/2005.	Нема података	5.216	235	18	5.479
2005/2006.	Нема података	5.565	258	39	5.862
2006/2007.	544	5.888	300	52	7.328
2007/2008.	820	6.284	395	72	7.571
2008/2009.*	881	6.542	606	132	8.161
2009/2010.	736	7.146	633	135	8.650
2010/2011.	704	7.393	639	141	8.877
2011/2012.	919	7.847	702	157	9.625
2012/2013.	721	8.272	788	185	9.966
2013/2014.	611	8.316	752	Нема података	9.679

* година након почетка реализације Пројекта

Пројектом су обезбеђена средства за доделу укупно 1.643 стипендије, које су током седам година биле додељиване у различитом распону, од 41 до 404 (табела бр. 2.).

Табела бр.2: Број додељених стипендија од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

	2007/ 2008.	2008/ 2009.	2009/ 2010.	2010/ 2011.	2011/ 2012.	2012/ 2013.	2013/ 2014.
Број додељених стипендија	355	267	170	66	404	340	41

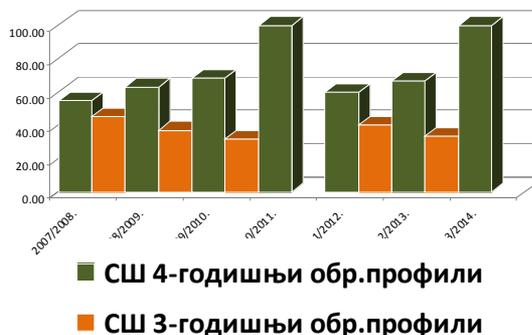
2. Структура стипендиста према трајању образовања

Програмом стипендирања обухваћен је нешто већи број ученика који су се уписали и похађали четворогодишње школе (63,42%), у односу на трогодишње средње школе (36,58%)(табела бр. 3. и графикон бр. 1.).

Табела бр.3 и графикон бр.1: Процентуални удео ученика према образовном профилу од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

	СШ 4-годишњи обр. профили*	СШ 3-годишњи обр. профили*
2007/2008.	54,65	45,35
2008/2009.	62,92	37,08
2009/2010.	68,23	31,77
2010/2011.	100,00	--
2011/2012.	59,65	40,35
2012/2013.	66,76	33,24
2013/2014.	100,00	--

*СШ – средња школа

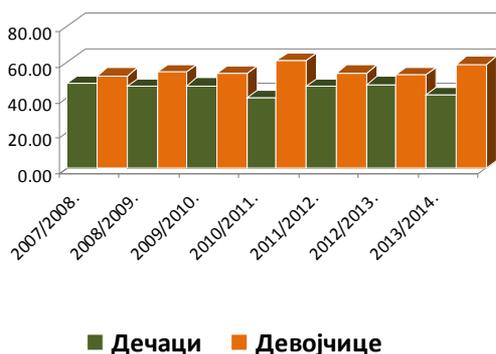
Ово је допринело и стварању услова и могућности за наставак школовања на нивоу високог образовања већем броју младих Рома, а што потврђују и статистички подаци (табела бр. 1.).

3. Полна структура стипендиста

Значајан податак је и укљученост већег броја ромских девојчица током свих седам година у Пројекат (табела бр. 4. и графикон бр. 2.). На укупном нивоу од свих стипендиста 55,01% су биле девојчице, а 44,99% дечаца.

Табела бр.4 и графикон бр.2: Процентуални приказ заступљености ученика по полу у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

	Дечаца	Девојчице
2007/2008.	47,88	52,11
2008/2009.	46,07	53,93
2009/2010.	46,47	53,53
2010/2011.	39,39	60,61
2011/2012.	46,29	53,71
2012/2013.	47,35	52,65
2013/2014.	41,46	58,54
Просек	44,99	54,98

Анализа полне структуре према трајању образовања указује на чињеницу да је нешто већи број девојчица у четворогодишњим средњим школама (36,21% у односу на 27,21% дечака), док је дечака нешто више у трогодишњим средњим школама (19,23% у односу на 17,35% девојчица) – табела бр. 5. и графикони бр. 3. и 4.

Табела бр.5: Процентуални удео стипендиста по полу и образовном профилу у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

		2007/ 2008.	2008/ 2009.	2009/ 2010.	2010/ 2011.	2011/ 2012.	2012/ 2013.	2013/ 2014.
СШ 4-год.	М	24,23	27,34	27,65	39,39	24,26	29,41	41,46
обр.профили	Ж	27,32	35,58	40,59	60,61	35,40	37,35	58,54
СШ 3-год.	М	23,66	18,73	18,82	--	22,03	17,94	--
обр.профили	Ж	24,79	18,35	12,94	--	18,32	15,29	--

Графикон бр.3 и бр. 4: Процентуални удео стипендиста по полу и образовном профилу у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

4. Општи успех стипендиста

Један од циљева Пројекта био је и побољшање општег успеха ученика.

Анализа постигнутог успеха ученика била је отежана чињеницом да није било могућности да се ученици прате током њиховог целокупног средњошколског образовања. Међутим, укупни подаци с којима се располагало, указују на побољшање општег школског успеха ученика, који су били укључени у Пројекат и у првом и у другом циклусу (табеле бр. 6. и 7. и графикони бр. 5. и 6.).

Табела бр.6: Општи успех стипендиста у средњим школама у четворогодишњем трајању у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

ССШ 4-годишњи обр.профили	2007/2008.	2008/2009.	2009/2010.	2010/2011.	2011/2012.	2012/2013.	2013/2014.
Одличан	14,21	20,24	20,69	27,27	15,35	22,91	53,66
Врло добар	37,70	36,31	42,24	36,36	33,20	39,65	43,90
Добар	38,80	32,14	29,31	33,33	41,91	30,40	2,44
Довољан	3,28	3,57	3,45	3,03	3,32	2,64	
Осипање	6,01	7,74	4,31		6,22	4,41	

Код ученика у четворогодишњим средњим школама констатујемо највећи раст управо код оних са школским успехом - одличан (са 14,21% у првој пројектној години, на 27,27% у завршној години њиховог школовања у првом циклусу, односно са 15,35% у првој пројектној години другог циклуса на 22,91% у другој пројектној години). Ученици са општим успехом врло добар постигли су благи пораст, док је број ученика са општим успехом добар у складу са тим показао тенденцију опадања.

Табела бр.7: Општи успех стипендиста у средњим школама у трогодишњем трајању у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

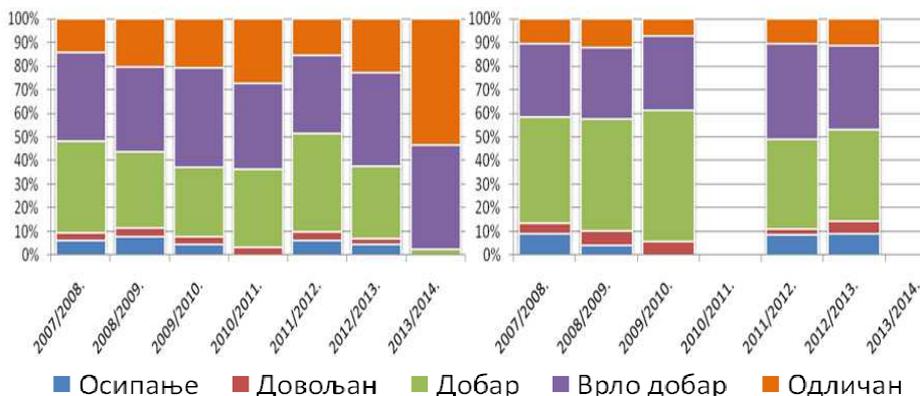
ССШ 3-годишњи обр.профили	2007/2008.	2008/2009.	2009/2010.	2010/2011.	2011/2012.	2012/2013.	2013/2014.
Одличан	10,47	12,12	7,41	--	10,43	11,50	--
Врло добар	31,40	30,30	31,48	--	40,49	35,40	--
Добар	44,77	47,47	55,56	--	38,04	38,94	--
Довољан	4,65	6,06	5,56	--	2,45	5,31	--
Осипање	8,72	4,04	--	--	8,59	8,85	--

Ученици, који су похађали трогодишње средње школе такође су постигли солидан успех, посебно је то уочљиво код ученика са општим успехом добар (44,77% у првој пројектној години, 55,56% у последњој години првог циклуса, односно 38,04% у првој години другог циклуса, 38,94% у другој години другог циклуса).

Графикон бр.5 и бр.6: Општи успех стипендиста у средњим школама у четворогодишњем и трогодишњем трајању у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

4-годишњи образовни профили

3-годишњи образовни профили

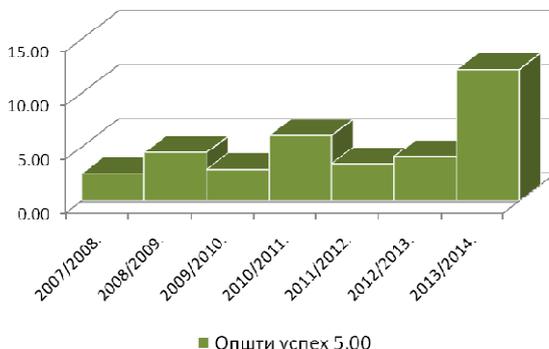
Овај податак је значајан, јер је овде реч о ученицима који највероватније, да нису били у програму менторске и финансијске подршке, уопште не би ни завршили средњу школу. У складу са расположивим финансијским средствима, деветоро ученика стипендиста су добили могућност да се упишу и као ванредни ученици да заврше и четворогодишњу средњу стручну школу, чиме су им створени предуслови за наставак школовања.

Није безначајан ни податак о броју ученика, који су постизали општи успех одличан 5,00. Табела број 8. и графикон број 7. приказују број ученика завршних разреда који су своје средњошколско образовање завршили са најбољим могућим успехом и за то били посебно награђени са лаптоповима, који им уједно представљају и подршку у наставку школовања.

Постигнути школски успех стипендиста анализиран је и у зависности од полне припадности. У табели број 9. и на графикону број 8. се јасно види да девојнице имају бољу средњу оцену током читавог Пројекта - само прве пројектне године просечан општи успех је био добар (3,24), а у наредних шест година врло добар (у распону од 3,53 до 4,46), што је веома запажен резултат.

Табела бр.8 и графикон бр.7: Процент ученика који су постигли општи успех 5,00 у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

	Општи успех 5,00
2007/2008.	2,54
2008/2009.	4,49
2009/2010.	2,94
2010/2011.	6,06
2011/2012.	3,47
2012/2013.	4,12
2013/2014.	12,19

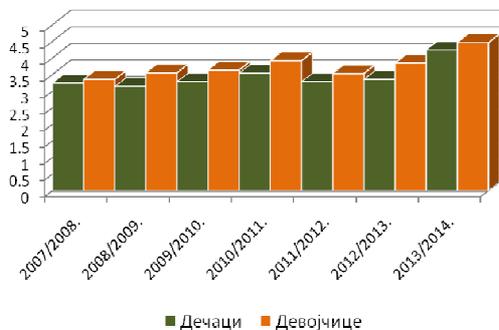

Ни дечаки нису много лошији. Код њих је две године постигнут врло добар успех, док су преосталих година имали средњу оцену добар (у распону од 3,13 до 3,35).

Просек општег успеха код девојчица је врло добар 3,76, а код дечака добар 3,44.

Табела бр.9 и графикон бр.8: Приказ средње оцене општег успеха у зависности од пола, у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

	Дечаки	Девојчице
2007/2008.	3,24	3,35
2008/2009.	3,13	3,55
2009/2010.	3,28	3,64
2010/2011.	3,54	3,92
2011/2012.	3,28	3,53
2012/2013.	3,35	3,84
2013/2014.	4,24	4,46
Просек	3,44	3,76

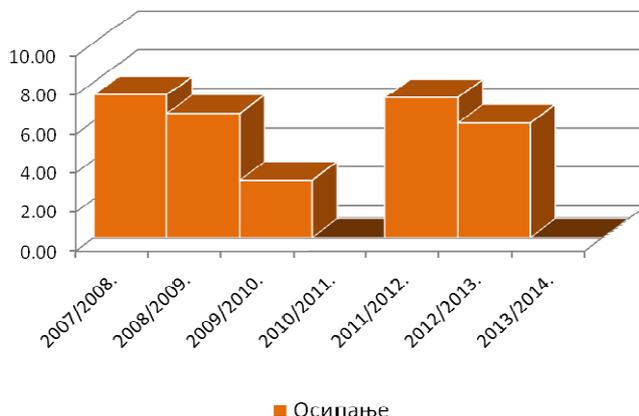
5. Осипање/напуштање школовања

Пре почетка реализације Пројекта подаци о осипању/напуштању средње школе указивали су да највеће осипање имају

управо ученици припадници ромске националне заједнице, који је износио око 26% на годишњем нивоу.

Анализом, већ после прве пројектне године (школска 2007/2008. година), установљено је да проценат осипања ових ученика износио свега 7,32%, дакле мањи и од пројектом предвиђених 10%.

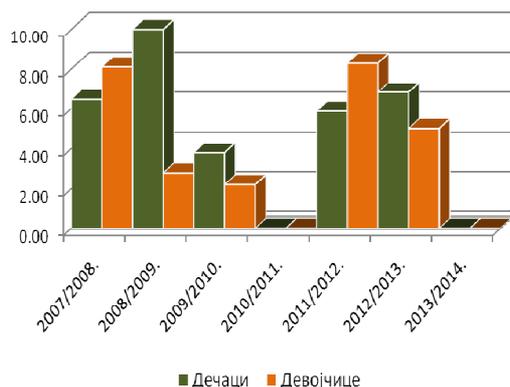
*Графикон број 9:
Процентуални
приказ осипања
ученика у периоду
од школске
2007/2008. до
2013/2014. године*

Школске 2011/2012. године уписана је нова генерација стипендиста и проценат осипања је био нешто мањи него током прве две године у првом циклусу. Подаци указују и то да код ученика завршних четворогодишњих средњих школа није било осипања (школске 2010/2011. и 2013/2014. године). Током седам година проценат осипања се кретао у распону од 7,32% до 0%, у просеку 4,24%, што је изузетан резултат (графикон бр. 9.)

Табела бр.10 и графикон бр.10: Процент осипања ученика по полу у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

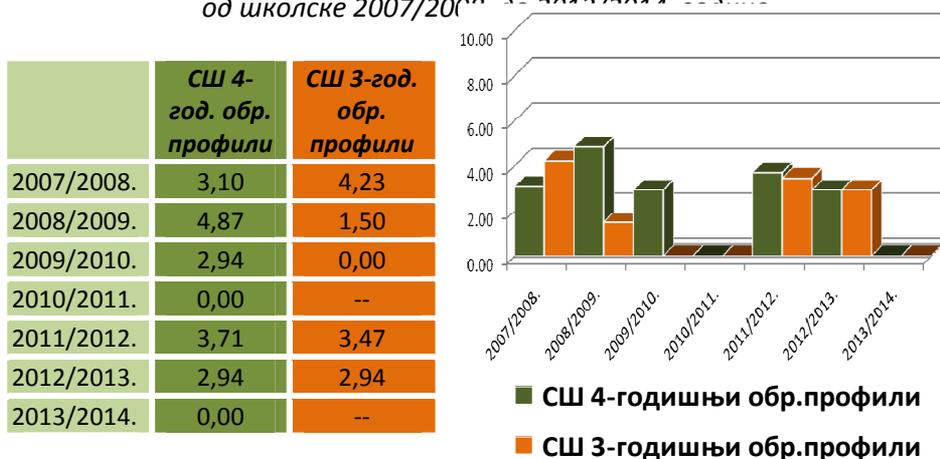
	Дечаци	Девојчице
2007/2008.	6,47	8,11
2008/2009.	10,57	2,78
2009/2010.	3,80	2,20
2010/2011.	0,00	0,00
2011/2012.	5,88	8,29
2012/2013.	6,83	5,03
2013/2014.	0,00	0,00
Просек	4,79	3,77

Анализа података о осипању/напуштању школовања од стране дечака и девојчица указује на нешто већи проценат осипања међу дечацима (у просеку 4,79%) у односу на девојчице (3,77%), као што је приказано у табели број 10. и на графикону број 10.

Осипање ученика у зависности од трајања средњошколског образовања незнатно у односу на то, да ли су ученици уписани у трогодишње или четворогодишње средње школе (табела бр.11 и графикон бр. 11.).

Табела бр.11 и графикон бр.11: Процентуална вредност осипања ученика по образовном профилу у периоду од школске 2007/2008. до 2013/2014. године

Резултати остварени током седам година, сигурни смо, допринели су да се утицај неких од основних узрока бројног напуштања средњих школа од стране ромских ученика смање у значајној мери:

- стицање образовања није увек приоритет код родитеља Рома па се неретко дешава да и они ученици који желе да се школују бивају обесхрабрени од својих родитеља,
- сиромаштво ромских породица које нису у могућности да обезбеде потребан уџбенички и школски прибор, новац за превоз до школе, ужину, екскурзију, итд.,
- неретко ученици Роми морају да напусте средњу школу и укључе се у рад са родитељима не би ли породици обезбедила основне услове за преживљавање,
- родитељи због ниског нивоа образованости нису у могућности да помогну деци у савладавању школског градива,

- социјална дистанца осталих ученика према ученицима Ромима, због чега деца често одлазак у школу доживљавају као непријатност и тешко се интегришу у живот школе,
- посебно тежак положај ученица Ромкиња, због најчешће подређеног положаја жене у ромској породици и раног ступања у брак.

Стипендирање и менторски рад су се показали као ефикасна компензација економских баријера ученика Рома према образовању, као и обезбеђивање неопходне подршке, коју необразовани родитељи Роми не могу пружити.

Како код нас систем менторства, није постојао до сада, Пројекат је пружио могућност да се испита потреба и ефекат увођења ове врсте подршке ученицима средњих школа.

Пројекат је обезбедио широк спектар укључености различитих актера на различитим нивоима у реализацији Пројекта што је давало и велику видљивост Пројекту, посредну и непосредну корист од појединца до целе заједнице.

Ментор као мост између школе и породице

„За ученика, ментор је представљао особу која је веза између школе и породице, особу која је по својој улози мања од родитеља, а већа од одељенског старешине” (Јелена Криш Пигер, координаторка Пројекта).

Зорица Родић, менторка у Техничкој школи „Павле Савић”, Нови Сад:

„Од када се укључе у програм (ученици Роми), па како идемо даље са менторским радом, они постају сасвим друга деца. Извлаче се из своје љуштуре и учмалости. Добију жеље, а без жеља нема напретка. Можда су неке и нереалне, али

то је оно што их вуче напред”.

Зорица Родић је у Пројекат укључена од прве године његовог постојања. Укупно 26 стипендиста имало је њену менторску подршку и помоћ. Као главни мотив да се укључи у овај програм наводи жељу да

„помогне онима који не могу сами” - а сиромашна, ромска деца, према њеном мишљењу, најчешће нису у истој стартној позицији у односу на већину неромске деце и немају могућности за развијањем вештина и талената. Зато је са њима потребно додатно радити.

Један од великих изазова била је борба против предрасуда према ромској популацији, који су постојали међу неромским ученицима. У почетку реализације Пројекта, ромски ђаци су постали видљивији, а тиме и више изложени дискриминацији. Било је ситуација када су им се друга деца отворено ругала, чак их и физички нападала. Ту је било важно одмах одреаговати, радити и индивидуално и групно са свим ученицима, али и њиховим родитељима.

Говорећи о непосредном раду са децом, менторка истиче да није било лако. Било је разних препрека, од већ споменутих проблема уклапања у школску заједницу, преко сталног подстицања да редовно долазе у школу, од борбе са родитељима, до борбе са наставним кадром и организовањем додатне наставе из предмета у којима је била потребна помоћ. Међутим, напредак који се примећивао код деце је био основни разлог да се, упркос свему, настави са радом.

Зорица је веома предана менторка, која о својим штићеницима не престаје да брине и након њиховог одласка из средње школе. Шта више, може се рећи да ученицима и њиховим породицама постала и остала пријатељ за цео живот.

Шта кажу ученици и родитељи?

О томе колико је важна подршка коју школе и друштво пружају ромским ученицима говоре и њихове личне приче:

Мирко Калдараш, 23 година:

„Када се налазите на дну друштва, онда постоје две могућности: да се помирите са тим где јесте и ту останете цео живот или да покушате да нешто урадите. Ја сам само покушао и надам се да сам на добром путу”.

Мирко је три године био наш стипендиста. Похађао је Хемијско-медицинску школу у Вршцу. Тренутно је апсолвент хемије на Природно-математичком факултету у Новом Саду, са просечном оценом 9,50.

Одрастао је са мајком и оцем у веома скромним животним условима. Они су били корисници социјалне помоћи и дуги низ година су живели без струје и воде. Од 2009. године, кад му је отац преминуо, Мирко је живео сам са мајком, која је хронични бубрежни и срчани болесник и од рођења болује од церебралне парализе. Веома рано је почео да преузима бригу о породици, пре свега, водећи рачуна о кућном буџету. Преко лета је радио у браварској радионици, а током школске године је зарађивао путем приватних часова хемије и математике.

Упркос тешкој животної ситуацији, Мирко је успео да заврши и основну и средњу школу, бележећи веома добар успех. Мирко каже да је његово право постигнуће дошло до изражаја у средњој школи. О томе не говори само висок општи просек оцена, већ и подаци да је био полазник Истраживачке станице Петница, у којој је касније одржао и неколико предавања као млађи сарадник. Био је и председник разреда током све четири године средње школе и активан члан ученичког парламента, у ком је између осталог био две године на функцији председника.

Али и поред велике личне мотивације, Мирко истиче особе које су му биле велика подршка у образовању: учитељ, ментор и директор средње школе. Сви они су се трудили да му помогну да реши различите школске и животне проблеме.

Мирково огромно залагање и интелектуални напори које је улагао, али и подршка коју је добијао, довели су га до куће у којој сада живи са мајком. Наиме, 2008. године, на иницијативу директора школе, професора из Петнице, за Мирков успех сазнале су власти у тадашњем Извршном већу Војводине, које су обезбедиле средства за изградњу стамбеног објекта за Мирка и његову мајку.

Мирко истиче да му је веома значила материјална помоћ и саветодавни рад ментора, а као лепо сећање наводи и екскурзију организовану од стране руководиоца Пројекта и награду - МП4 плејер који је тада добио.

За живот и даље зарађује држећи часове и планира да се образује колико год буде могао. О својим плановима за будућност скромно говори, али највећа му је жеља да постане професор на факултету. Сматра да би то био савршен спој његове љубави према истраживачком раду и преношењу знања другима.

Стипендисткиња Нада Делковић, 21 година:

О менторки каже: „Уз њену присутност и мој рад, све је кренуло на боље. Она ми је давала наду и подстицај да завршим школу.“

Завршила је средњу хемијску школу „Павле Савић“ у Новом Саду, трогодишњи образовни профил – Израђивач хемијских производа.

Прави успех почела је да стиче тек у другој години средње школе када је постала стипендиста Пројекта и када је упознала своју менторку. Како каже, тада се „пробудила“, почела је много више да учи и да схвата важност образовања. Најзначајнија јој је била менторкина помоћ у решавању школских проблема, као и додатни часови математике. Тада је коначно превазишла свој стални проблем - осећај да није у стању да решава математичке задатке. Такође, истиче и да без менторке никада не би била ту где јесте. На њен предлог, уписала је Високу школу за образовање васпитача и веома је задовољна професијом коју је одабрала.

Њихов пријатељски однос постоји и данас и менторка је увек радо виђен гост у кући Делковића.

Стипендиста Емран Камбери, 21 година:

„Није ствар само у парама. Што си образованији, то си богатији. Никада не знаш где ће те живот одвести. Времена се мењају, сад не можеш наћи посао, ако немаш школу и диплому.“

Емран је завршио средњу Техничку школу „Милева Марић - Ајнштајн“ у Новом Саду, трогодишњи смер - монтер суве градње, и био је стипендиста током читавог трогодишњег средњошколског образовања. Дуго је играо фудбал за ФК

„Нови Сад“. Тренутно ради у приватној грађевинској фирми, ожењен је и има једно дете.

Завршио је Основну школу за образовање одраслих „Свети Сава“ у Новом Саду, након које, је на предлог разредног старешине, уписао средњу Машинску школу. Већ на почетку је одустао, мислећи да је та школа превише тешка за њега. Следеће године уписао је Техничку школу. Испрва је хтео да је упише ванредно, како би могао да ради и тренира фудбал, али је на наговор директора школе ипак кренуо редовно да долази на наставу. На питање шта га је мотивисало да се школује, каже да је увек размишљао о будућности и о томе да мора да искористи младост. Сматра да мушкарац мора да издржава породицу, а за то му треба школа. Емран сведочи да су му многи на том путу помогли. На почетку су га бодрили наставници и разредни старешина из Основне школе „Свети Сава“, као и људи из Центра за социјални рад, где је похађао дневни боравак.

Када је у питању средња школа, захвалан је својој менторки Маји, психологу Воји и разредном стрешини који га је посаветовао да се пријави за стипендију. О томе каква је била њихова сарадња и шта су га саветовали каже: „Воја и Маја су увек били ту да ми помогну. Да није било њих, можда не бих ни завршио школу. Маја ми је рекла да само учим, да ће ми то требати у животу и да ће се увек исплатити.“

Каже да му је менторка много помогла око учења, али су много причали и о приватним проблемима. Са њом је могао о свему отворено и искрено да разговара. Њена помоћ му је значила, посебно у трећој години средње школе, када се оженио и добио кћер. Често је помишљао да одустане, јер је морао да ради како би исплатио трошкове за изнајмљивање стана и исхранио породицу. Међутим, и поред свих препрека које је имао током школовања, од учења под свећом, преко жуљева на рукама, до издржавања породице, ипак је успео да заврши средњу школу.

Стипендиста Борис Николић, 19 година:

„Лепо је када пружиш свој максимум и за то будеш награђен.“

Борис је био стипендиста током читавог свог средњошколског образовања. Завршио је средњу медицинску школу и уписао Медицински факултет у Новом Саду. Двоструки је добитник Вукове дипломе - након завршене основне и средње школе.

Према његовим речима, статус стипендисте на овом пројекту веома му је значио првенствено из материјалних разлога. Новац му је помогао да купи себи рачунар и књиге за школу, али трошио га је и на гардеробу и изласке са друштвом. Поред тога, овај програм сматра веома вредним и из разлога што већина ромске деце нема велики подстицај за учење и школовање. Ово види као начин да се она мотивишу и да почну да размишљају о школовању, као путу ка бољем животу.

Јован Николић, отац стипендисте Бориса Николића:

„Сиромашан сам зато што сам неписмен, а неписмен сам зато што сам сиромашан.”

Јован Николић је отац стипендисте Бориса Николића. Има двоје успешне деце на које је веома поносан, Бориса који је уписао медицину и ћерку која је завршила студије журналистике.

На питање шта мисли о програму стипендирања, он каже: „Овај Пројекат је једна од најпапетнијих ствари које су урађене за Роме” и додаје да су данас сви сиромашни, али да су Роми посебно угрожени и да често ромска деца која имају капацитете за учење и школовање, нису у ситуацији да то, из материјалних разлога, и ураде. Зато је битна та новчана страна Пројекта. Каже да је у њиховој породици новац од стипендије остављен Борису, као награда за његов труд.

Шта се све радило током седам година Пројекта?

Поред основних активности (финансијске и менторске подршке ученика), током Пројекта је реализован низ пратећих активности, које су га употпуњавале. Неке од њих су планиране унапред, а неке су настале спонтано, иницијативом ученика, ментора и осталих одговорних лица на Пројекту.

1. Трибине у основним и средњим школама

Тим за промоцију образовања је током трајања Пројекта у пролећном и јесењем периоду организовао трибине – сусрете, с циљем упознавања ученика завршних разреда основних и средњих школа и њихових родитеља на територији Војводине, са условима и могућностима наставка школовања, у циљу боље професионалне оријентације.

2. Школарине

Чланови Савета пројекта су једногласно усвојили одлуку да обезбеђивањем додатних средстава за школарине, подрже ученике који су завршили трогодишње образовне профиле и желе да наставе своје школовање тако што ће у својству ванредних ученика уписати четврту годину на смеру који одаберу. Финансијска служба Секретаријата је подржала идеју плаћању школарине, те је пројектни тим расписао конкурс на који се пријавило десеторо ученика. Укупна сума намењена овој сврси износила је око 450.000 динара. Ученици су успешно уписали четврту годину и приступили својим обавезама, а до данас су готово сви дипломирали, а неки и наставили своје образовање на факултетима или високим школама струковних студија.

3. Курс енглеског језика

Курс енглеског језика за стипендисте је реализовала акредитована приватна школа за учење страних језика „Lingua“ са седиштем у Новом Саду, у десет градова у Војводини (Суботица, Зрењанин, Вршац, Нови Сад, Панчево и др.) из којих се пријавило највише стипендиста. Ученици су похађали почетни или напредни курс, у зависности од резултата остварених на почетном тестирању. Курс је трајао два семестра и укључио више од стотину стипендиста. Полазници су по завршетку курса полагали завршни тест и добили одговарајуће сертификате.

4. Додела награда - лаптопова најбољим ученицима

Покрајински секретаријат је у циљу додатне подршке и мотивације за наставак школовања обезбедио додатне награде (лаптопове) ученицима који су у завршном разреду постигли општи успех 5,00.

5. Наградна екскурзија

За 50 најбољих стипендиста и њихових ментора из школа са територије Војводине организована је једнодневна посета Новом Саду.

Ученици су посетили Извршно веће Војводине, где им се обратио председник Извршног већа Војводине др Бојан Пајтић, покрајински секретар за образовање др Јегеш Золтан и директор Канцеларије за инклузију Рома Душко Јовановић. Стипендисти су посетили и галерију Павла Бељанског, Музеј

града Новог Сада и подземне војне галерије на Петроварадинској тврђави. Приликом посете Универзитетском граду и ректорату Универзитета у Новом Саду, ученици су се упознали са условима и могућностима наставка школовања, чиме су се поред међусобног упознавања били мотивисани за даље успешно школовање.

6. Излет у Пећинцима

Организован је и једнодневни сусрет ученика-стипендиста и њихових ментора са територије сремског округа који су овом приликом присуствовали представи “Удај се Ружо”, посетили Музеј хлеба у Пећинцима и дружили се на ручку у школи.

Инклузија ромских ученика у војвођанске средње школе

ЈЕДАН ДАН У ПЕЋИНЦИМА

У оквиру програма „Инклузија ромских ученика у средње школе АП Војводине“ реализован је једнодневни сусрет ученика сремског округа у координацији Пријатеља деце Инђије и мониторинрке Зорице Петровић, а уз финансијску подршку Покрајинског секретаријата за образовање.

У средњој школи „Миленко Веркић Неша“ у Пећинцима дочекан је 61 ученик и 18 ментора са територије Срема. Гости су имали прилику да погледају представу „Удај се Ружо“ која говори о притисцима породица на ромске девојчице да се удају младе и о борби младе девојке да заврши средњу школу. Представу је извела драмска група професора Техничке школе и ментора Предрага Усорца. Потом су ученици посетили Музеј хлеба у Пећинцима и дружили се на ручку у школи.

Сусрет је био дивна прилика да се ромски ученици друже изван свог места и своје школе и да нешто ново виде и доживе. У истој организацији је планирано да у Малом позоришту „Душко Радовић“ погледају представу „Тинејџ клуб“, као и да на летњем распусту учествују у едукативном кампу „Адолесценција, брак и породица“.

Зорица Петровић

7. Камп за најбоље стипендисткиње

Најбоље стипендисткиње су у августу 2012. и 2013. године биле награђене седмодневним едукативно-рекреативним кампом. Како је овај вид награде позитивно утицао на залагање свих стипендисткиња у смеру постизања што бољег школског успеха, сматрамо да је значајно

допринео развијању њиховог самопоуздања, вештина и надограђивању знања.

Једна од учесница је као тему за писмени задатак из српског језика и књижевности одабрала управо учешће у кампу. Преносимо вам га у целини:

Камп у Новом Саду

Захваљујући мом оствареном успеху на крају првог разреда добила сам учешће у кампу. Обрадовала сам се јер сам била једина девојка која је изабрана из Суботице и сматрам да је то велики успех. Камп је био организован крајем јула за девојке од првог до четвртог разреда средњих школа у Војводини, ромске националности, које су оствариле одличан и врло добар успех. Поред тога што смо упознале једни друге свакодневно смо уживале у разним активностима. Пливање, пилатес, борилачке вештине и тенис су само неке од активности које смо имали. Такође смо имали прилике да учествујемо у разним радионицама и тако научили нешто о првој помоћи, здравој исхрани, заштити на интернету. Обишле смо Петроварадинску тврђаву, Сремске Карловце и Свратиште на Фруској гори. Лепо смо се дружиле током кампа и остале смо и сада у контакту. У хотелу смо добиле одличан смештај, чак смо могле бирати шта да нам спремају за доручак, ручак и вечеру. На базену на Клиси смо уз тренера Владу савладали страх од воде и научиле да пливамо. Било је одлично! Такође смо научиле и како девојке треба да поступе ако их неко нападне што је врло важно ако сагледамо у којој смо мери данас у опасности на улици. Сматрам да су вештине самоодбране врло корисне за девојке.

У Сремским Карловцима смо посетили Богословију и Саборну цркву. Једна од знаменитости у Сремским Карловцима је чесма "Четири лава" подигнута 1779. године у част завршетка првог карловачког водовода. Постоји изрека да ко пије воду са те чесме да ће се вратити у Карловце и наћи своју сродну душу. Имали смо прилику и да обиђемо центар Новог Сада, као и Универзитет у Новом Саду, Скупштину и Канцеларију за инклузију Рома. Тамо су нам говорили како је врло важно учити и завршити студије како би били поштовани и имали своју диплому коју нам нико неће моћи одузети. Поготово што се тиче нас Рома, јер смо ми мањина и треба да будемо прихваћени као и сви остали људи, зато је важно да се образујемо.

За мене је то било још једно лепо искуство. Драго ми је што сам упознала све оне дивне девојке и што смо се лепо дружиле тих седам дана. Такође бих волела да имамо прилику опет за тако нешто. Мислим да су то одлични пројекти за децу и поред дружења треба и научити нешто из свега тога. Ипак треба да будемо поносни на то сто јесмо и свесни својих квалитета.

Ћин Данијела, стипендисткиња,
Хемијско-технолошка школа - Суботица

8. Семинари за наставнике менторе

За наставнике менторе било је обавезно присуство организованим семинарима. Одржано је укупно осам семинара у Новом Саду и другим центрима. Програм **Менторски рад са ученицима ромске националности у средњим школама** (уводна обука) добио је статус обавезног програма

стручног усавршавања за наставнике, стручне сараднике и директоре школа, и стављен је на листу обавезних програма, који су од јавног интереса за запослене у образовању.

9. Водич за менторе

Као један од продуката Пројекта настала је и ова публикација намењена свим наставницима менторима, која садржи основне информације о сврси, улози и садржајима рада ментора. Посебно је обрађена тема о стереотипима, предрасудама, дискриминацији и једнаким могућностима, како би се олакшао рад ментора који раде са ромским ученицима.

10. Завршна конференција

Завршна конференција је организована у Новом Саду с циљем сумирања резултата остварених у седмогодишњој реализацији Пројекта. Закључци конференције се протежу кроз читаву брошуру.

Организације које су учествовале у пројекту (носилац, донатори и партнери на Пројекту):

1. Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице

Сектор за образовање - у склопу некадашњег Покрајинског секретаријата за образовање и културу, а данашњег Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне заједнице - има у надлежности обезбеђивање оптималних услова за образовање припадника свих националних заједница на територији Аутономне Покрајине Војводине на свим нивоима, у смислу стручне, законске и финансијске подршке. Покрајински секретаријат између осталог, подржава пројекте, које подносе поједине невладине организације или школе, у циљу обезбеђивања подједнаких услова за укључивање у обавезан предшколски програм и остале нивое образовно-васпитног система, обезбеђивање укључивања у продужени боравак у школи, додатне помоћи у савладавању градива, набавку уџбеника појединим ученицима или библиотечког материјала школама, намењене маргинализованим и угроженим групама, посебно припадницима ромске заједнице.

2. Roma education fund (REF) - Фонд за образовање Рома

Фонд за образовање Рома (REF) је фондација основана 2005. године и њен главни циљ је допринос смањењу јаза између ромског и неромског становништва, кроз стратегије и програме који пружају подршку квалитетном образовању Рома укључујући и десегрегацију образовних система. Поред рада на укључивању у обавезно основно школовање, посебан напор улаже се у проширивање могућности приступа предшколским установама, средњим школама, високим школама и факултетима, као и побољшању образовања одраслих.

Имајући у виду позитивне резултате Пројекта, Фонд за образовање Рома, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Републици Србији и Министарством просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, почев од наредне школске године почиње да реализује Пројекат стипендирања ромских ученика средњих школа, у оквиру пројекта „Техничка подршка за инклузију Рома“, који се финансира из средстава Европске уније. Пројектом је предвиђено да се у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја обезбеде стипендије за ромске ученике који похађају средње школе у Србији како

би се одржао проценат ромских ученика односно смањило одустајање ромских ученика од школовања. Поред наведеног, предвиђено је да за ученике обезбеди и образовна подршка у виду индивидуалне и групне менторске подршке ромским ученицима који не испуњавају критеријуме за програм државних стипендија на целој територији Републике Србије. Иницијално трајање пројекта је до 30. јуна 2015. године уз могућност продужења.

3. Фондација за отворено друштво, Београд

Фондација за отворено друштво је невладина, неполитичка и непрофитна организација која развија и подржава пројекте и активности усмерене на развој демократске културе, отворености, уважавања различитости, пуног поштовања људских права свих и на промовисање принципа владавине права, доброг управљања и одговорности и учешћа грађана у јавним пословима, а у циљу стварања претпоставки за одрживи развој демократског и отвореног друштва у Србији. Фондација у Србији је део међународне мреже Института за отворено друштво, чији је оснивач Џорџ Сорос.

4. Савет за интеграцију Рома у Аутономној Покрајини Војводини

Савет за интеграцију Рома у Аутономној Покрајини Војводини је повремено радно тело које постоји у оквиру Извршног Већа/Покрајинске владе. Формиран је 2005. године са задатком да предлаже Извршном већу/Покрајинској влади и покрајинским органима управе, мере и активности које имају за циљ интеграцију Рома у Аутономној Покрајини Војводини, да прати, сагледава и даје мишљења о мерама и активностима у процесу интеграције Рома у Аутономној Покрајини Војводини, које спроводи Извршно веће/Покрајинска влада и покрајински органи управе, да остварује сарадњу са Националним саветом ромске националне мањине и да предлаже саветовања са циљем изналажења најбољих решења у процесу интеграције Рома у Аутономној Покрајини Војводини.

5. Удружење ромских студената (УРС) Нови Сад

Удружење ромских студената је невладина, непрофитна, неполитичка организација основана у Новом Саду 2000. године од стране групе студената Универзитета у Новом Саду. Мисија организације је да подигне ниво свести ромске заједнице о важности

образовања кроз социјалну подршку и организовање образовно-васпитних активности усмерених на остваривање циљева Декаде Рома.

6. Унија ромских студената Нови Сад

Унија ромских студената је ромско удружење, основано 2005. године с циљем пружања подршке студентима ради постизања бољих резултата приликом студирања.

7. Војвођански ромски центар за демократију (ВРЦД), Нови Сад

Војвођански ромски центар за демократију је удружење грађана које је носилац програма *Ромаверситас Србија*, програма сродног Пројекту, јер се реализује са циљем пружања додатне подршке ромским студентима у току њиховог студирања. Ово удружење је постало партнер на пројекту како би ученици/стипендисти и након завршетка средње школе и изласка из Пројекта били под окриљем и подршком адекватне организације у периоду школовања на факултетима или високим школама струковних студија.

Завршна реч

Овај Пројекат је реализован у још неколико земаља у региону, али је наш, од стране донатора, оцењен као најквалитетније реализован.

Остварени резултати у образовању ромске деце, као и успешна реализација пројекта «Инклузија деце ромске националности у средње школе у Аутономној Покрајини Војводини» били су предуслов и полазна тачка од које је пошло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије након одлуке да преузме и настави реализацију Пројекта и реализује га на државном нивоу.

Посебну захвалност дугујемо свим учесницима у реализацији Пројекта који су допринели прогресу ромске националне заједнице.

На овај начин је Покрајинска влада, кроз конкретне активности, још једном показала спремност да убрза процес смањења сиромаштва припадника ромске популације и унапреди њихов положај.

Republic of Serbia

Autonomous Province of Vojvodina

Provincial Secretariat for Education, Administration and National Communities

Topic: INCLUSION OF ROMA PUPILS IN SECONDARY SCHOOLS
IN AP VOJVODINA
(from 2007 to 2014)

Project results

Report prepared by: Jelena Kris Piger, coordinator of the project

Dragana Dimitrov, executive of the project

Lea Vujovic

Jasna Katona

Translator: Vesna Peric

Print: "Ultra fashion" Novi Sad

Circulation of 200 copies

Place: Novi Sad

Year of printing: 2014

Republic of Serbia
Autonomous Province of Vojvodina

**Provincial Secretariat for Education, Administration and National
Communities**

Roma Education Fund
Budapest

Open Society Foundation
Belgrade

Project

**INCLUSION OF ROMA PUPILS IN SECONDARY
SCHOOLS IN AP VOJVODINA**

Project results

Partners

Council for Integration of Romanies in Autonomus Province of Vojvodina

Association of Romany
students
Novi Sad

Union of Romany
students
Novi Sad

Romany Center
for Democracy
in Vojvodina
Novi Sad

CONTENTS

What they said about the project	39
About the project	41
The results achieved	46
1. Increase of the number of Romany children in educational institutions	46
2. Structure of scholars according to duration of education	47
3. Gender structure of scholars	48
4. Overall success of scholars	49
5. Failing/dropping out of school	53
Mentor as a connection between school and family	55
What do students and parents say?	56
What has been done during seven years of the project?	61
Organizations which were included in the project (Carrier, donors and partners of the project)	65
Final Word	67

“School is the first and primary thing, the beginning and the end.”
Nedjo Osman, a Romany actor, film director and poet

What they said about the project

Dr. Jeges Zoltan, manager of the project:

“This is the first project of the Provincial Secretariat which includes a foreign donor and it has a very important purpose. This project should not be seen as a social one, but as an educational program whose goal is to increase number of Romany students in secondary education and academy studies, that is, it is focused on creating and strengthening educated Romany elite that will be able to show and prove in a better way that the education is the way out of vicious circle

of poverty.”

MA Maria Aleksandrovic, executive of the project 2007 – 2011

“This project is of essential importance for the Romany community because it strengthens it systemically and continually in the field of education. Thanks to the activities that have been performed within the project, the students have been given the opportunity to improve their accomplishments with the help of mentors and to enroll in college they want without using affirmative actions. On the other hand, financial support such as scholarship served for students as a motive for regular attendance in school. This project was also extremely important to parents because it provided financial support, which was sometimes the only source of income to vulnerable families. During the four years of realization of project we helped about 400 scholars, 100 mentors and 79 schools. People who were involved in this project were parents, local government, and media et.al. All

participants significantly contributed to successful realization of the project.”

Dragana Dimitrov, executive of the project 2011 – 2014

"Scholarship program helped school to become very important to families of our scholars. It often happened that children attended schools particularly because of scholarship, but the fact that poverty was the reason for education made children graduate from school and it increased their possibilities for employment. One cannot see difficult life they live on their diplomas, on the contrary, they are the proof that there are not obstacles that cannot be overcome if there is a clear goal."

Jelena Kris Piger, coordinator of the project

“What makes this program unique is the presence of mentors as pedagogical, social and psychological support to scholars. Programs which were supported by the Provincial Secretariat so far, with the purpose of improving Romanies’ status in society, were mostly providing financial support. This project led to assumption that it is of essential importance to work on changing the views of students, their parents, as well as the entire Romany Community when it comes to education. The role of mentors was of crucial importance to be able to accomplish this. Their role was to keep track of the work of students and their improvement, to encourage them and to urge them in times when all problems seemed as they cannot be solved. For students, mentor was a person who represents connection between school and family, but who differentiates from parents. Of course, we were fully aware of all challenges and perplexities about mentoring because it was an innovation in our educational system, starting with the fact whether the teachers would accept this new type of role, what kind of training do they need and would every mentor manage to provide necessary help to their “favourites”.

About the project

The project „Inclusion of Roma Pupils in Secondary Schools in AP Vojvodina“ was realized during the period between 2007 and 2014 by former Provincial Secretariat for education and culture, which is now known as the Provincial Secretariat for Education, Administration and National Communities. First period lasted for four years, since 2007/2008 until 2010/2011, while the second period lasted since 2011/2012 until 2012/2013 under changed title “Inclusion of children of Romany nationality in secondary education in Autonomous Province of Vojvodina” The partners of the project were *Council for Integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina*, *Association of Romany students*, *Union of Romany students* and *Romany Center for Democracy in Vojvodina*.

Total assets for realization of this project amounted 219,741,606.00 RSD.

During the first period of realization of the project (September 2007 – August 2011) total assets amounted 1,148,826 EUR or 132,114,990.00 RSD (per exchange rate 1EUR=115.00 RSD) out of which Roma Education Fund –REF provided assets which amounted 850,408 EUR, or 97,796,920.00 RSD, and participation of the Secretariat amounted 298,418 EUR or 34,318,070.00 RSD.

During the second period of realization of the project (September 2011 – August 2013) total assets amounted 1,043,174 USD or 87,626,616.00 RSD (per exchange rate 1USD = 84RSD) provided by Open Society Foundation – Emergency Fund, Belgrade.

In cooperation with Roma Education Fund Budapest, duration of the project was extended and included September 2013 – July 31st 2014 for realization of remaining assets in total amount of 29,644.23 EUR or 3,341,500.00 RSD(per exchange rate 1EUR = 115RSD).

Main goal of the project was the increase of number of Romany students who enroll in and graduate from high school on the territory of Autonomous Province of Vojvodina. Emphasis was given on increasing the number of students who enroll in educational profiles that last for four years, as well as improvement of their overall success, especially to those

students who come from socially, financially and educationally vulnerable families.

This project provided assets for scholarships and school supplies at the beginning of every school year, it also provided reimbursement for travel expenses fully or partly for those students who do not live in the same place where their school is, and reimbursement for constant mentoring help of teachers/mentors and other supporting project activities (among other things there is a rewarding trip for the most successful scholar, there are also rewards such as laptops for students who graduated from high school with the best possible overall success, summer camp for girls, foreign language courses, scholarship for students who enrolled in educational profile which lasts for three years but wish to extend their studies for another year, visits to the University of Novi Sad and some Colleges of vocational studies with the purpose of introducing terms and possibilities for further education; education of teachers about mentoring, etc.)

Giving scholarship to students who achieve remarkable results and who are in a poor financial situation was present in our system. However, giving scholarship to students who are part of certain groups (marginalized groups or children who are in the system for inclusive education), with required mentoring support by chosen and educated teachers, was accomplished for the first time as such within the territory of Republic of Serbia and Autonomous Province of Vojvodina. The need for mentoring those students resulted from the fact that most usually they have neither the adequate support from their families, nor understanding and help during their education in accordance with their intellectual capabilities. In educational system, mentoring students by chosen teachers in schools in way of additional help for individuals consists of additional classes, learning skill development, solving personal or school problems and support for optimal integration in academic and social life of school.

This project is focused on creating and strengthening educated Romany elite that will be able to show and prove in a better way that the education is the way out of vicious circle of poverty.

The project entirely supported principles and activities that are based in Decade of Roma and strategies that follow the Decade.

Objectives of the project were as follows:

- To provide financial support to Romany students in secondary education on the territory of the Autonomous Province of Vojvodina,
- To provide mentoring support to students who use financial support,
- To motivate Romany students to graduate from high school with the best possible overall result,
- To guide and motivate students to continue their education on academic studies,
- To motivate primary school students and their parent to enroll in high school,
- To guide primary school students to choose professions that are most needed on labor market,
- To guide students to enroll in educational profiles that last for four years.

Direct beneficiaries were:

- Romany high school students on the territory of the Autonomous Province of Vojvodina during the period from 2007 to 2014,
- Romany primary school students who are in the final grade on territory of the Autonomous Province of Vojvodina.

Indirect beneficiaries were:

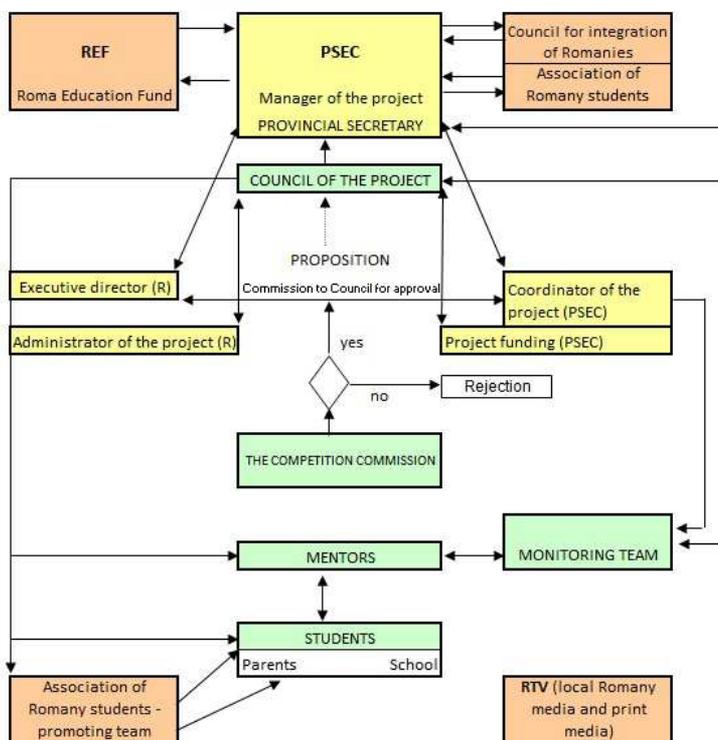
- Romany parents whose children go to primary and secondary school on the territory of the Autonomous Province of Vojvodina,
- Romany students at the University of Novi Sad,
- Romany associations in Vojvodina,
- Entire Romany community on the territory of Vojvodina,
- Teaching staff in primary and secondary schools on the territory of Vojvodina.

This project is especially important because of the cooperation with huge number of different institutions (Provincial Secretariat for education in the Autonomous Province of Vojvodina, Council for Integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina, Office for the inclusion of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina, Association of Romany students Novi Sad, Union of Romany students of the University of Novi Sad,

primary and secondary schools in Autonomous Province of Vojvodina, local Romany association on the territory of Autonomous Province of Vojvodina, media) which encouraged resolving issues of poverty of Romany population in longer terms, as well as sensitization of the public about “life with” rather than “life beside”.

To create optimal requirements for realization of activities which are planned within the project many experts have been engaged and they represented a great team that worked on the same project. The team was organized in accordance with institutionally organizational scheme for giving scholarships to Romany students.

Institutionally organizational scheme for giving scholarships to Romany students

Within the project which has been lasting for seven years, total amount of 1.643 scholarships have been provided for students from over 80 schools which are situated in Vojvodina. 110 teachers, who offered mentoring help, have been engaged.

Mentors had task to provide help and support for students in their individual learning skill development (pedagogical role), support for optimal integration in academic and social life of school, solving personal or school problems and, and to provide help such as additional classes if needed.

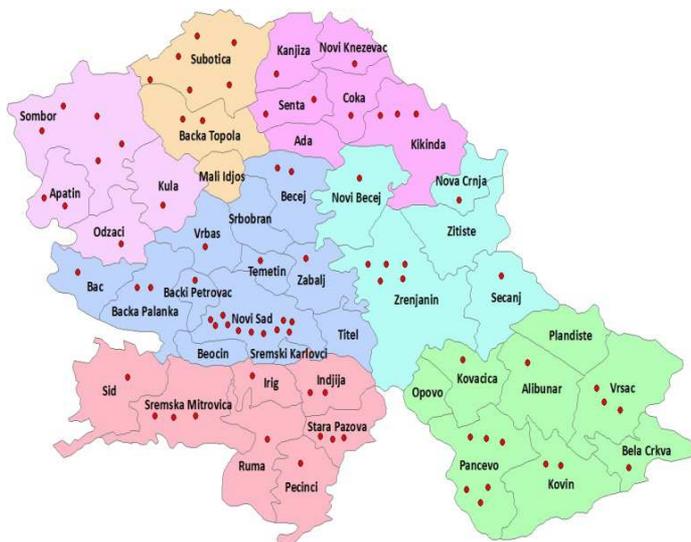
Mentors attended additional seminars during these seven years. Mentors were also getting all necessary help from the monitoring team, team for evaluation and manager of the project as well. In order to make support for students complete, mentors cooperated with teachers and parents.

Team which consisted of eleven people who were in charge for monitoring and evaluation had task to monitor professional aspect in the work of mentors, development of students in learning, level of social integration in school and cooperation between mentors and students' parents.

Team which was in charge for promoting education and which consisted of successful students that belong to Romany national community had task to inform Romany students and their parents about applying measures of affirmative action, current try-outs for scholarships, and first of all, to promote education in Romany families. Provincial office for inclusion of Romanies was great support for the Promoting team.

Out of 121 high schools on the territory of Autonomous Province of Vojvodina, 90 schools were included in the project.

Map of middle schools which are included in the project

The results achieved

Following realization of planned activities within the project and the results achieved during the period of seven years, it is certain that goals and tasks have been accomplished considering the fact that we introduced new activities during the realization of the project (giving rewards such as laptops to students with overall success 5.00, English language learning courses for the most successful scholars, summer school for living skills, providing assets for part-time education for students who wanted to finish the fourth year in secondary school, direct introduction with terms and possibilities for continuation of education, etc.).

1. Increase of the number of Romany children in educational institutions

During the last ten years there is a constant annual increase of the number of Romany children/students who are in regular educational system, and increase in levels of education (table no 1.).

Table no. 1: Review of the number of Romany students who are in regular educational system according to the level of education during the period between 2004/2005 and 2013/2014

	<i>Preschool program</i>	<i>Primary school</i>	<i>Secondary school</i>	<i>High education</i>	<i>In total</i>
2004/2005	<i>No data</i>	5,216	235	18	5,479
2005/2006	<i>No data</i>	5,565	258	39	5,862
2006/2007	544	5,888	300	52	7,328
2007/2008	820	6,284	395	72	7,571
2008/2009*	881	6,542	606	132	8,161
2009/2010	736	7,146	633	135	8,650
2010/2011	704	7,393	639	141	8,877
2011/2012	919	7,847	702	157	9,625
2012/2013	721	8,272	788	185	9,966
2013/2014	611	8,316	752	<i>No data</i>	9,679

**the year after the beginning of realization of the project*

The increase is evident especially after the first year of realization of the project (2008/2009 school year) and it has continued until today. During the fourth year of the project 2010/2011, total number of Romanies in secondary schools increased for 113% compared to the number of

students before the realization of the project 2006/2007 (from 300 to 639 students). The number has increased three times in higher education (from 52 to 141 students), which confirms the realization of the main goal of the program of mentoring and financial support to students.

Although the analysis of the total number of children/students at all levels of education on the territory of Autonomous Province of Vojvodina seems to be dropping, the number of Romany children/students is actually increasing (table no 1.).

The project provided funds for 1,643 scholarships which were given to students in the period of seven years in different range, from 41 to 404 (table no 2.)

Table no. 2: Number of given scholarships since 2007/2008 until 2013/2014

	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014
Number of given scholarships	355	267	170	66	404	340	41

2. Structure of scholars according to duration of education

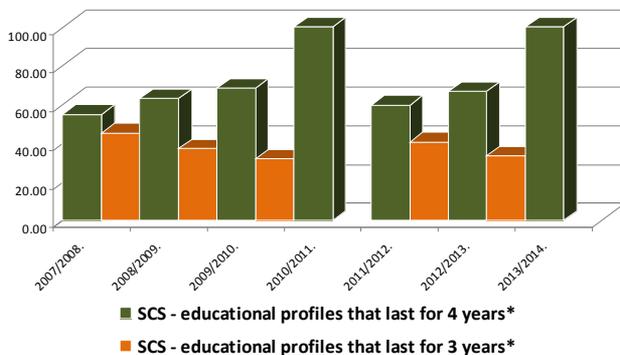
Scholarship program covers greater number of students who enrolled in educational profiles that last for four years (63.42%) compared to the number of students who enrolled in educational profiles that last for three years (36.58%) (Table no 3 and chart no 1)

Table no. 3 and chart no. 1: Percentage share of students according to the educational profile students enrolled in since 2007/2008 until 2013/2014

	SCS - educational profiles that last for 4 years*	SCS - educational profiles that last for 3 years*
2007/2008	54.65	45.35
2008/2009	62.92	37.08
2009/2010	68.23	31.77
2010/2011	100.00	--
2011/2012	59.65	40.35
2012/2013	66.76	33.24
2013/2014	100.00	--

*SCS - Secondary vocational school

Chart no. 1: Percentage share of students according to the educational profile students enrolled in since 2007/2008 until 2013/2014

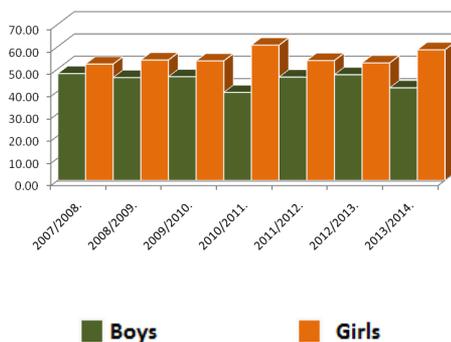
This contributed to creation of terms and possibilities for continuation of education at higher level of education for greater number of young Romanies, which is confirmed by statistics (table no 1)

3. Gender structure of scholars

Involvement of a greater number of Romany girls during the period of seven years in the project is important information (table no 4. And chart no 2.). 55.01% of all students were girls, and 44.99% were boys.

Table no. 4 and chart no. 2: Number of students according to gender in percentage during the period between 2007/2008 and 2013/2014

	Boys	Girls
2007/2008	47.88	52.11
2008/2009	46.07	53.93
2009/2010	46.47	53.53
2010/2011	39.39	60.61
2011/2012	46.29	53.71
2012/2013	47.35	52.65
2013/2014	41.46	58.54
Average	44.99	54.98

Analysis of gender structure according to the duration of education shows that there is a greater number of girls in educational profiles that last for four years (36.21% compared to 27.21% of boys), while there is a greater number of boys in educational profiles that last for three years (19.23% compared to 17.35% of girls) – table no 5 and charts no 3 and 4.

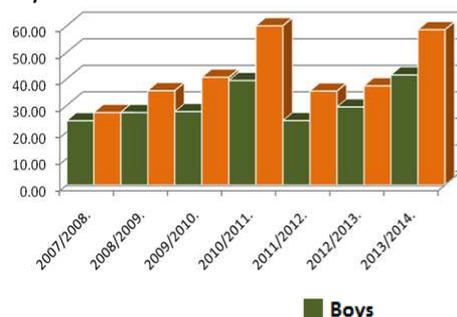
Table no. 5: Percentage share of scholars according to their gender and educational profile during the period between 2007/2008 and 2013/2014

		2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014
SCS - educational profiles that last for 4 years	M	24.23	27.34	27.65	39.39	24.26	29.41	41.46
	F	27.32	35.58	40.59	60.61	35.40	37.35	58.54
SCS - educational profiles that last for 4 years	M	23.66	18.73	18.82	--	22.03	17.94	--
	F	24.79	18.35	12.94	--	18.32	15.29	--

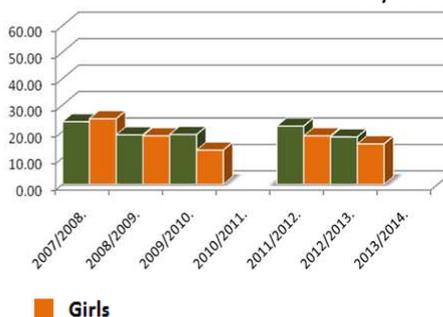
*SCS - Secondary vocational school

Charts no. 3 and no. 4: Percentage share of scholars according to their gender and educational profile during the period between 2007/2008 and 2013/2014

Educational profiles that last for 4 years

Educational profiles that last for 3 years

4. Overall success of scholars

One of the goals of the project was the improvement of the overall success of students.

Analyzing the results students achieved was difficult because of the fact that it was not possible for students to be monitored during the entire high school education. However, total data show increase of the overall success of the students who were involved in this program in first and second period – Tables no 6 and 7, and charts no 5 and 6.

Table no. 6: Overall success of scholars in educational profiles that last for four years between 2007/2008 and 2013/2014

SCS - educational profiles that last for 4 years	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Excellent (A)	14.21	20.24	20.69	27.27	15.35	22.91	53.66
Very good (B)	37.70	36.31	42.24	36.36	33.20	39.65	43.90
Good (C)	38.80	32.14	29.31	33.33	41.91	30.40	2.44
Sufficient (D)	3.28	3.57	3.45	3.03	3.32	2.64	--
Insufficient (F)	6.01	7.74	4.31	--	6.22	4.41	--

*SCS - Secondary vocational school

There is an increase of overall success for students who enrolled in educational profiles that last for four years, especially for those students with overall success 'excellent (A)' (from 14.21% during the first year of the project to 27.27% in the final year of their education during the first period of realization of the project; from 15.35% during the first year of the project to 22.92% in the final year of their education during the second period of realization of the project). Students with overall success 'very good (B)' also achieved minor increase, while the number students with overall success 'good' decreased.

Table no. 7: Overall success of scholars in educational profiles that last for three years between 2007/2008 and 2013/2014

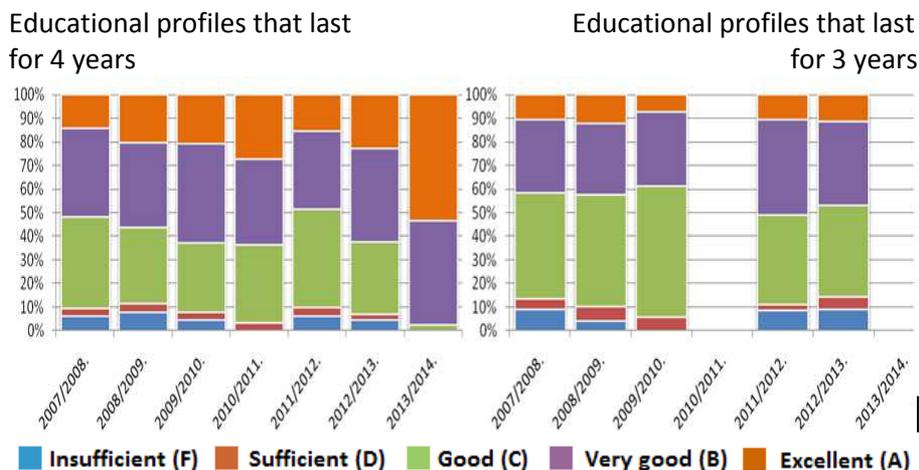
SCS - educational profiles that last for 3 years	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Excellent (A)	10.47	12.12	7.41	--	10.43	11.50	--
Very good (B)	31.40	30.30	31.48	--	40.49	35.40	--
Good (C)	44.77	47.47	55.56	--	38.04	38.94	--
Sufficient (D)	4.65	6.06	5.56	--	2.45	5.31	--
Insufficient (F)	8.72	4.04	--	--	8.59	8.85	--

*SCS - Secondary vocational school

Students who enrolled in educational profiles that last for three years also achieved better overall success, that is especially noticeable with students who achieved overall success 'good (C)' (from 44.77% during the first year of the project to 55.56% in the final year of their education during

the first period of realization of the project; from 38.04% during the first year of the project to 38.94% in the final year of their education during the second period of realization of the project).

Chart no. 5 and no. 6: Overall success of scholars in educational profiles that last for four and three years between 2007/2008 and 2013/2014

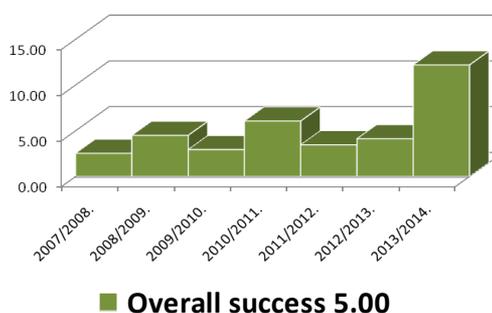

This information is also very important because if these students had not been in the program of mentoring and financial support most probably they would not have graduated from secondary school. In accordance with available funding assets nine students got the opportunity for part-time education to finish the fourth year of secondary school, which made possible for them to continue their education afterwards.

The information about the number of students who achieved the best overall success is also very important. Table no. 8 and chart no. 7 show the number of students who graduated from secondary school with the best possible overall success, and have been rewarded with laptops which represent the support for continuation of education.

Table no. 8 and chart no. 7: Percentage of students who achieved overall success 5.00 between 2007/2008 and 2013/2014

	Overall success 5.00
2007/2008	2.54
2008/2009	4.49
2009/2010	2.94
2010/2011	6.06
2011/2012	3.47
2012/2013	4.12
2013/2014	12.19

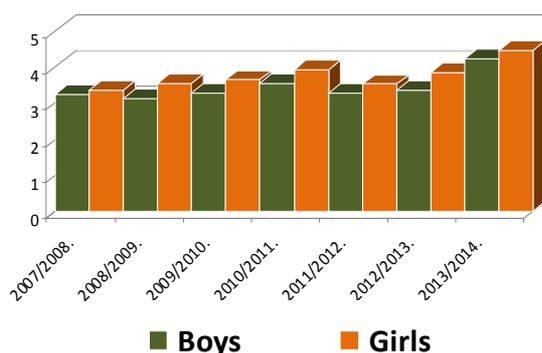
Achieved overall success by scholars was also analyzed in dependence on their gender. In table no. 9 and on chart no. 8 it is clear that girls achieve better overall success during the project – only during the first year of the project average overall success was good (3.24), and during the next six years it was very good (in the range between 3.53 and 4.46) which is significant result.

Boys were not bad either. During the period of two years they achieved overall success ‘very good (B)’, and during the next years they achieved average overall success ‘good (C)’ (in range between 3.13 and 3.35).

The average overall success girls achieved is ‘very good (B)’ (3.76), and the average overall success boys achieved is ‘good (C)’ (3.44).

Table no. 9 and chart no. 8: Overall success depending on gender of students between 2007/2008 and 2013/2014

	Boys	Girls
2007/2008	3.24	3.35
2008/2009	3.13	3.55
2009/2010	3.28	3.64
2010/2011	3.54	3.92
2011/2012	3.28	3.53
2012/2013	3.35	3.84
2013/2014	4.24	4.46
Average	3.44	3.76

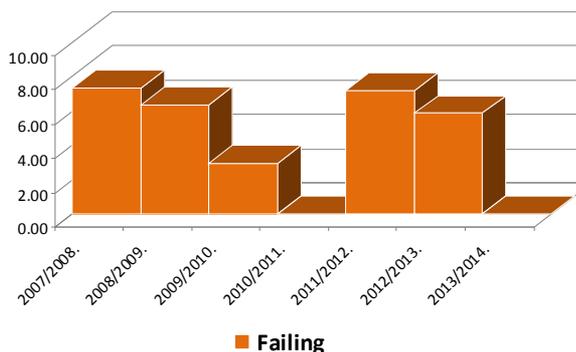

5. Failing/dropping out of school

Before the realization of the project began data about failing/dropping out of school showed the greatest percentage among Romany students which was approximately 26% annually.

Analysis of the number of Romany students who are involved in the project right after the first year of the project (2007/2008) showed that percentage of the students who failed school was 7.32%, so it was lower than the number which was projected (10%).

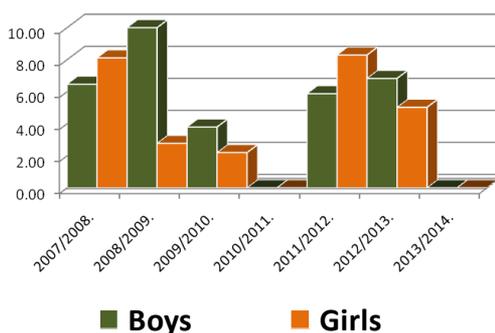
*Chart no. 9:
Percentage of
students who failed
school between
2007/2008 and
2013/2014*

In the 2011/2012 school year new generation of scholars started school, so failing percentage became lower than during the first two years in the first period of the project. Data show that there was not failing in the final grade in educational profiles that last for four years (in 2010/2011 and 2013/2014). During the period of seven years percentage of failing was in average 4.24%, which is a significant result (chart no. 9).

Table no. 10 and chart no.10: Percentage of students who failed school depending on their gender between 2007/2008 and 2013/2014

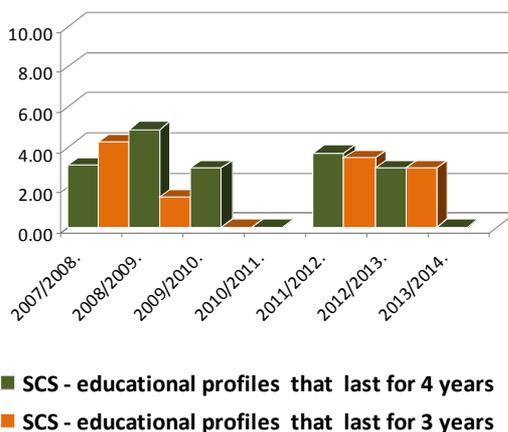
	Boys	Girls
2007/2008	6.47	8.11
2008/2009	10.57	2.78
2009/2010	3.80	2.20
2010/2011	0.00	0.00
2011/2012	5.88	8.29
2012/2013	6.83	5.03
2013/2014	0.00	0.00
Average	4.79	3.77

Analysis of data about failing/dropping out of school by boys and girls show greater percentage of failing among boys (4.79% in average) compared to girls (3.77%), as it is showed in the table no. 10 and chart no.10.

Table no. 11 and chart no. 12: Percentage of students failing school according to their educational profile between 2007/2008 and 2013/2014

	SCS - educational profiles that last for 4 years	SCS - educational profiles that last for 3 years
2007/2008	3.10	4.23
2008/2009	4.87	1.50
2009/2010	2.94	0.00
2010/2011	0.00	--
2011/2012	3.71	3.47
2012/2013	2.94	2.94
2013/2014	0.00	--

*SCS - Secondary vocational school

Students failing school depending on duration of educational profile they enrolled in (chart no. 12)

We are sure that achieved results during the period of seven years have had impact on lower number of Romany students dropping out of school:

- Education is not always a priority to Romany parents so it is not unusual for students who want to go to school to be discouraged by their parents,
- Poverty of Romany families that are not in possibility to provide school supply, transportation money, lunch, excursions,
- It is not unusual that Romany have to drop out of school and work with their parents in order to be able to provide for their families,
- Parents who have low level of education cannot help their children to study,
- Social distance of other students towards Romany students because of which children often experience school unpleasantly and they integrate in school life with difficulties,

- Especially difficult position of Romany girls because of subordinate position of women in Romany families and because of early marriages.

Giving scholarships and mentoring work have proven to be effective compensation of the economic barriers of Romany students towards education, as well as securing necessary support which uneducated parents cannot provide.

Since mentoring system did not exist here until now, this project provided possibility to investigate the need and the effect of introducing this type of support for high school students.

The project provided wide range of involvement of different people on different levels in realization of the project which was directly and indirectly beneficial for the project.

Mentor as a connection between school and family

“The role of mentors was to keep track of the work of students and their improvement, to encourage them and to urge them in times when all problems seemed as they cannot be solved. For students, mentor was a person who represents connection between school and family, but who differentiates from parents” (Jelena Kris Piger, coordinator of the project).

Zorica Rodic, mentor in the “Pavle Savic” Technical School, Novi Sad

“Ever since they get included in the program, and as we go further away with mentoring work, they become completely different children. They get out of their shells and lethargy. They suddenly have desires, and without desires there is no progress. Perhaps some of them are even unrealistic but that is what is pulling them forward.”

Zorica Rodic has been involved in the program since the first year of its existence. Total number of 26 students received her mentoring help and support.

She says that major motive to get involved in this program was “to help those who cannot do it alone” – and according to her opinion poor Romany children most often are not in the same starting position in

comparison to children who are not Romanies and they do not have possibilities to develop skills and talents. That is why it is necessary to work with them more.

One of the greatest challenges was the struggle against prejudices towards Romany population which were present among children who are not Romanies. At the beginning of realization of the project Romany students got more involved in school work, and therefore they were exposed to discrimination. There were situations when other children unreservedly mocked them, and sometimes even physically abused them. It was very important to react instantly and to work with them individually and in groups, and with their parents present as well.

Speaking of direct work with children, she points out that it was not easy. There were a lot of setbacks, starting with the already mentioned problems of fitting in the school community, then constant encouragement to go to school regularly, struggle with parents and struggle with teachers and organizing additional classes in subjects in which they needed help. However, the progress which was noticeable was the main reason to continue with work regardless of everything.

Zorica is a very committed mentor who takes care of her students even after they have graduated from high school. Furthermore, she became a friend for lifetime to her students and their families.

What do students and parents say?

We can see from their personal stories how important the support from school and society to Romany children is.

Mirko Kaldaras, 23 years old:

“When you find yourselves at the bottom of society, you are left with two possibilities: to deal with the fact that you are where you are and to stay there for the rest of your lives or to try to do something about it. I only tried and I hope that I am on the right track”.

Mirko has been our scholar for three years.

He went to Secondary Vocational School of Chemistry and Medicine in Vrsac. Currently he is advanced university student at the Faculty of Sciences in Novi Sad, with the average score of 9.50.

He grew up with his mother and father in very modest living conditions. They received welfare and they lived without electricity power and water for years. Since his father died in 2009, Mirko has been living with his mother, who suffers from renal and heart disease and have been suffering from cerebral Palsy since she was born. He started taking care of his family very early. He worked through the summer in locksmith shop, and during school year he was earning by teaching chemistry and mathematics.

Despite difficult living situation Mirko managed to graduate from primary and secondary school with great overall success. He says that his real success was evident in secondary school. This is evident because of his excellent marks in school and because he was a member of Petnica Science Center where he also held lectures as a junior associate. He was also class president in secondary school and an active member of Students' Parliament where he was President for two years.

Besides this great personal motivation, Mirko points out people who were huge support during his education: teacher, mentor, high school Principal. All of them tried to help him to solve various problems regarding school and life as well.

He gained the house where he lives with his mother now by his enormous intellectual effort and support he was getting. In 2008 the word about his success was spread by the school Principal and professor in Petnica, so the authorities in Executive Council found out about it and provided assets for construction of residential building for Mirko and his mother.

Mirko says that financial help and advisory work of mentors were very important to him, and excursion which was organized by manager of the project and mp4 player which he got as a reward represent beautiful memory to him.

He still earns for living by teaching and his plan is to educate himself as much as he can. He is modest about his plans for future, but his biggest wish is to become a professor at the University. He thinks that it would be the perfect connection between his love for research and transferring his knowledge to others.

Scholar Nada Delkovic, 21 years old:

She says about her mentor: “with her presence and my work, everything started to work out well. She gave me hope and encouragement to finish school.”

She graduated from “Pavle Savic” Chemical School in Novi Sad, educational profile that lasts for three years – Performer of chemical products.

Her success was evident in the second year of secondary school when she got scholarship and met her mentor. She says that she „woke up“ then and started to study a lot more and to realize the importance of education. Help she got from her mentor in solving school problems and additional mathematics classes were the most important to her. It was then when she finally overcame her constant problem – feeling that she was not capable of solving mathematical problems. She also says that she would not be where she is now without her mentor. At her suggestion she enrolled in College of vocational studies for education of teachers, and she is very pleased with the profession she chose.

They are still very good friends and mentor is a regular guest at Delakovic residence.

Scholar Emran Kamberi, 21 years old.

“It is not only about the money. The more educated you are, the richer you are. You can never know where life might lead you. Times change, you cannot find job now if you do not graduate from school.” Emran graduated from “Mileva Maric-Ajnstajn” Technical

School in Novi Sad, educational profile that lasts for three years - Dry

construction fitter, and he received scholarship during his three years long high school education. He played football for some time in FC Novi Sad. Currently he works in a construction company, he is married and he is father of one child.

He graduated from “Sveti Sava” primary school for education of adults in Novi Sad after which he enrolled in secondary mechanical engineering school, but he dropped out of that school at the very beginning because he thought it was too difficult for him. He enrolled in Technical school next year. At first he wanted to be part-time student so he could work and play football, but he decided to go to school regularly after all on Principal’s suggestion. His answer to the question what motivated him to get education is that he always thought about future and about the fact that he has to take advantage of his youth as much as possible. He considers that a man must provide for his family, and to be able to do that he needs education. Emran says that many helped him to accomplish that. At the beginning teachers from “Sveti Sava” primary school encouraged him, as well as people from Social Welfare institution.

When it comes to secondary school, he is grateful to his mentor Maja, psychologist Voja and his teacher who encouraged him to apply for scholarship. He says about their cooperation: “Voja and Maja have always been there for me. If it were not for them, I would not have graduated from school. Maja kept saying to me to keep studying, that I will need it later in life and that it will be worth it.”

He says that mentor helped him a lot to study, but he also says that it was not only school that they talked about, but private matters as well. He says that he was able to talk honestly about anything to her. Her help meant a lot to him, especially during the third year of secondary school when he got married and became father. He often thought of quitting school because he had to work so he could be able to pay rent and food for his family. It was not unusual that he attended classes with calluses all over his hands because of which he could not hold pencil and write. However, he managed to overcome all the obstacles that were there during his education, starting from studying over candlelight because they did not have electricity power, to calluses all over his hands, and providing for his family, he managed to graduate from secondary school after all of this.

Scholar Boris Nikolic, 19 years old:

“It is a nice feeling when you know you gave your best and when you are rewarded for that.”

Boris was getting scholarship during his entire high school education. He graduated from secondary medical school and he enrolled in Medical Faculty in Novi Sad. He received Vuk’s diploma

¹twice – after graduating from primary and after graduating from secondary school.

According to him, scholarship meant a lot to him, especially because of his financial situation. Money he got provided him computer and school supply, but he was also spending it on wardrobe and nights out with his friends. Besides this, he thinks that this program is very good because most Romany children do not get enough encouragement for education. This is a way to motivate them to start studying, because that is the way to a better life.

Jovan Nikolic, Boris Nikolic’s father

“I am poor because I am illiterate, and I am illiterate because I am poor.”

Jovan Nikolic is Boris Nikolic’s father. He is father of two successful children and he is very proud of them. Boris enrolled in Medical Faculty, and his daughter graduated from Faculty of Filosofy, department for journalism. He says about the scholarship program:

“This project is one of the smartest things which is done for Romanies” and he says that nowadays everybody is poor, but that Romanies are especially in difficult position and that often Romany children who have the capacity for education are not usually in possibility because of their poor financial

¹ A student of primary or secondary school in Serbia, that is awarded best grades for all subjects at the end of a school year, for each year in turn, is awarded at the end of his final year a "Vuk Karadžić" diploma and is known (in common speech) as "Vukovac" a synonyme for a member of an elite group of highest performing students.

situation. This is why scholarships are so important. He says that they left all the money Boris got to him as a reward to him for his effort.

What has been done during seven years of the project?

Besides major activities (financial and mentoring support to students), there were various activities that completed the project. Some of them were planned ahead, and some were created spontaneously by students, mentors and other people who were involved in this project.

1. Stands in primary and secondary schools

Team for promoting of education organized stands during spring and autumn period – meeting with the goal of meeting students of the final years in primary and secondary schools and their parents on the territory of Vojvodina with terms and possibilities for education.

2. Scholarships

Members of the Council of the project adopted a decision to support students who finished educational profiles that last for three years and who want to finish the fourth year of education by providing assets for scholarships. Financial Service of the Secretariat supported the idea of paying tuitions, so the team of the project created competition for which ten students applied. Total assets for this purpose were about 450.000 RSD. Students successfully enrolled in the fourth year of school, and almost all of them have graduated from school, and some of them continued their education at the University.

3. English language course

English language learning course was organized by private foreign language learning school “Lingua” which is situated in Novi Sad, in ten different cities in Vojvodina. Among those cities are Subotica, Zrenjanin, Vrsac, Novi Sad, Pancevo etc. Students took elementary and advanced levels depending on the results achieved on the first test. The course lasted for two semesters in which hundreds of students were involved. At the end of the course students took final exam and they got appropriate certificates.

4. Awards – laptops for best students

In order to provide additional support and motivation for further education, Provincial Secretariat provided rewards (laptops) for students who achieved the best possible overall success in the final grade in school.

5. Prize trip

A one-day trip to Novi Sad was organized for 50 best students and their mentors from schools on the territory of Vojvodina. Students visited Executive Council of Vojvodina, where they were addressed by the President of the Executive Council Dr. Bojan Pajtic, Provincial Secretary for Education Dr. Jeges Zoltan and the executive of the Office for inclusion of Romanies Dusko Jovanovic. Scholars also visited Pavle Beljanski gallery, Museum and underground military galleries on Petrovaradan Fortress. Students met with terms and possibilities for education by visiting University town and Rector's office in Novi Sad, which motivated them for further education.

6. Fieldtrip to Pecinci

Also it was organized a one-day meeting of scholarship students and their mentors from the territory of Srem District, which on this occasion attended the play "Marry Ružo", visited the Museum of Bread in Pecinci and hung out for lunch at school.

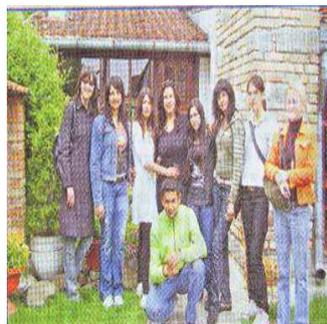
Atricle from local newspaper:

Within the project "Inclusion of Romany students in secondary education in Autonomous Province of Vojvodina" a one-day encounter was organized for students from Srem in coordination with Friends of children of Indjija and monitor Zorica Petrovic with the financial support from Provincial Secretary for education.

51 students and 18 mentors were welcomed in "Milenko Verkic Nesa" secondary school in Pecinci. Guests had the opportunity to see the play "Get Married Rose" that says about Romany girls who are pressured by their families to get married very young and about struggle of a young girl to graduate from school. This play was made by group of professors from Technical school and mentor Predrag Usorac. The students visited the Museum of bread afterwards and had chance to get to know each other during lunch.

This occasion was great opportunity for Romany students to socialize outside their school and to see and experience something new. Within the same organization, it was planned for students to see the play "Teenage club" in "Dusko Radovic" theatre, and to participate during summer break in educational camp "Adolescence, marriage and family".

Zorica Petrovic

7. Camp for best scholars

In august 2012 and 2013 best scholars were rewarded with seven-day long educationally recreational camp. This type of rewarding had positive effect on students for achieving the best possible overall success in school and it contributed in developing self confidence, skills and upgrading their knowledge.

One of the participants wrote an essay in Serbian language about the camp. This is her essay:

Camp in Novi Sad

Thanks to my achieved results at the end of the first year of school I was rewarded to go to a camp. I was very happy about this because I was the only girl to go from Subotica and I consider this to be a huge success. Camp was organized for the end of July for Romany high school girls in Vojvodina and who achieved excellent (A) or very good (B) overall success. Besides getting to know each other, we enjoyed various activities together. Swimming, Pilates, martial Arts and tennis are some of the activities that were organized for us. We also had the opportunity to participate in various workshops, so we learnt a lot about first aid, healthy eating and privacy on the internet. We visited Petrovaradin Fortress, Sremski Karlovci and hangout on Fruska gora. We had a very good time together during camp and we still keep in touch. We had great accommodation in hotel; we could even choose what we wanted to eat for breakfast, lunch and dinner. We learned how to swim at the pool on Klisa and we managed to overcome the fear of water. It was perfect! We were also taught how to react if someone attacks us which is very important considering the fact that streets are very dangerous nowadays. I think that martial Arts are very useful for girls.

We visited Seminary and Cathedral in Sremski Karlovci. One of the sights in Sremski Karlovci is 'Four lions' fountain which was built in 1779 in the honor of completing first water system in Sremski Karlovci. There is a saying that everyone who drinks water from the fountain will come back there and find their soul mate. We also had chance to visit the city center on Novi Sad and the University of Novi Sad, Assembly of the Autonomous Province of Vojvodina, and the Office for inclusion of Romanies. We were told that it is very important to study and to graduate from school so we could be respected and so we could have our diploma that no one can take away from us. This is especially important for Romanies because we are a minority and we are supposed to be accepted like all other people.

This was another beautiful experience for me. I am glad that I had chance to meet those beautiful girls and that we spent wonderful time together. I hope that I will have the opportunity to experience something like that again. I think that these programs are great for children because everybody gets to learn something new. After all, we should be proud of who we are and aware of our qualities.

Djin Danijela, scholar, School of Chemical Technology, Subotica

8. Seminars for mentors

Teachers were obligated to attend seminars which were organized. There were eight seminars in Novi Sad and other centers.

9. Guide for mentors

As one of the project activities this publication was created which was designed for all teachers, and which provides basic information about purpose, role and work content of mentors. Topic about stereotypes, prejudices, discrimination and equal possibilities are especially discussed so the work of mentors could be made as easy as possible.

10. Final Conference

Final Conference was held in Novi Sad with the aim to sum up the results achieved during seven years of the realization of the project. Findings of the Conference are seen throughout the entire brochure.

Organizations which were included in the project (Carrier, donors and partners of the project)

1. Provincial Secretariat for Education, Administration and National Communities

Department of Education – within former Provincial Secretariat for Education and Culture, which is now known as Provincial Secretariat for Education, Administration and National Communities, must provide optimal conditions for education of members of all national communities on the territory of Autonomous Province of Vojvodina at all levels in terms of professional, legal and financial support. Among other things, Provincial Secretary supports projects by NGO (non-governmental organizations) and schools, with purpose of providing equal terms for inclusion in obligatory preschool program and other levels of education, providing prolonged stay in school, additional classes, providing school books for students and libraries which are meant for marginalized and vulnerable groups, especially for members of Romany community.

2. Roma education fund (REF)

Roma education fund (REF) is a foundation which was founded in 2005 with the main goal to contribute in reducing the gap in education results between Romany population and other populations through strategies and programs that support education of Romanies including desegregation of educational system. Besides the effort to include Romanies in obligatory primary education, a special effort has been put in broadening possibilities to access preschool institutions, secondary schools, colleges of vocational studies and faculties and the improvement of education of adults.

Bearing in mind the positive results of the Project, Roma Education Fund in cooperation with the OSCE Mission to the Republic of Serbia and Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia is about to implement scholarship program for Roma secondary school students starting from the next school year within the project “Technical Assistance for Roma Inclusion”, funded by the EU funds. Project envisages that Roma Education Fund in cooperation with Ministry of Education, Science and Technological Development will provide stipends for Roma pupils attending secondary schools in Serbia, to preserve the number of Roma pupils attending schools, i.e. to decrease drop-out rates

among Roma students. Moreover, the Project envisages delivery of additional educational support, through individual and group mentorship for Roma pupils that do not meet criteria for state scholarships throughout Serbia. Initial duration of the project is until June 30, 2015 with possibility of extension.

3. Open Society Foundation, Belgrade

Open Society Foundation is non-governmental, nonpolitical and nonprofit organization which supports projects and activities for developing democratic culture, respect of diversity, full respect of human rights and promoting rules of law, good managing, responsibility and involvement of citizens in public affairs with the goal of creating maintainable development of democratic and open society in Serbia. Foundation in Serbia is part of international network of Institute for open society, founded by George Soros.

4. Council for integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina

Council for integration of Romanies is occasionally working body that exists within Executive Council/Government of Vojvodina and it was founded in 2005. Their activities are: to propose activities with goal of integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina, to monitor and give opinions about activities with goal of integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina which are conducted by Executive Council/Provincial Government; to cooperate with National Council of Roma minority, and to propose best solutions for integration of Romanies in Autonomous Province of Vojvodina.

5. Association of Romany students

Association of Romany students is non-governmental, nonpolitical and nonprofit organization which was founded in 2000 in Novi Sad. Their mission is to rise level of importance of education to Romanies through social support and organizing educational activities for accomplishing goals of Romany Decade.

6. Union of Romany students

Union of Romany students is association of Romanies which was founded in 2005 with the goal of giving support to students so they could achieve the best possible results.

7. Romany center for democracy in Vojvodina

Romany center for democracy in Vojvodina is association of citizens which is the carrier of the program *Romaveritas Serbia*, which is related to the project because its goal is to support Romany students during their education. This association became partner of the project so students could have support of adequate organization after they have graduated from school.

Final word

This project has been realized in several other countries in region, but ours was estimated to be the best.

We owe special gratitude to all participants in realization of the project who contributed to the progress of national community of Romanies.

The Government of Autonomous Province of Vojvodina showed through concrete activities once again that it is ready to speed up the process of poverty reduction of the Romany population and to improve their position.

Republika Srbija

Autonomna pokrajina Vojvodina

Pokrajinsko sekretarijato palo sićope, uprava the nacionalne ćidimata

Alav e projektosko: INKLUZIJA RROMANE ĆHAVORENGO ANDE
MAŠKARUTNE SIKAVNE ANDE AP VOJVODINA
(2007 – 2014. brš)

Dićhipe pe realizacija projektošći - rezultatuĵra

Ramosarde: Jelena Kriš Piger, koordinatori po Projekto

Dragana Dimitrov, šerutni po Projekto

Lea Vujović

Jasna Katona

Pe rromani ćhib nakhada: Jasmina Jovanović

Tiražo: 200 kotora

Than: Novi Sad

Brš: 2014.

Republika Srbija
Autonomna pokrajina Vojvodina

Pokrajinsko sekretarijato palo sićope, uprava the nacionalne ćidimata

Fondo palo sićope e Rromengo
Budimpeřta

Fondacija palo putardo ćidipe
Beograd

Projekto

INKLUZIJA RROMANE ĆHAVORENGO ANDE MAŠKARUTNE SIKAVNE ANDE AP VOJVODINA

Dićhipe pe realizacija projektořći - rezultatujra

Partnejra:

Konsili pale integracija e Rromenđi ande AP Vojvodina

Ćidipe Rromane
studentonengo
Novi Sad

Unija e Rromane
studentonenđi
Novi Sad

Vojvodinako rromano
mařkaripe pale
demokratija
Novi Sad

INCARIPE:

Anglune alava_____	73
Palo projekto_____	75
Rezultaturja_____	79
1. Majbaro đindo rromane čhavorengo ande sikavne thana_____	79
2. Struktura katara stipendisturja katar inćaripe sićimasko_____	80
3. Struktura po polo katara stipendisturja_____	81
4. Sasto uspeho katar e stipendisturja_____	82
5. Rspilpe/meklipe sikavne thanesko_____	85
Mentori sar veza maškar sikavno than thaj e familija_____	88
So phenen e sikavne, e dada the deja?_____	88
So sa ćerdape pale efa brš e projektosko?_____	91
Ćidimata save sas ando projekto (angluno, donatojra thaj partnejra po projekto) _____	94
Agorisarimasko alav _____	96

***“E sikavni si maj importantno thaj fundo pale sa, teljaripe thaj agor.”
Neđo Osman, artisto, režiseri thaj rromano lilvarno***

Anglune alava

dr Zoltan Jegeš, šerutno po projekto:

„Kava projekto si angluno projekto andaro Pokrajinako sekretarijato ande savo si čhutino o donatori andaro inozemstvo thaj save si baro kamipe. Pe kava projekto trubul te dičhelpe na sago socijalno numaj sar edukativno programo, saveja kamlape te barjarolpe o đindo e Romane čhavorengo ande maškarutne sikavne thana thaj pe akademske studije. Leja kamlam te ćeras e Rromani intelektualno elita, savi šaj te sikavel kaj o sićope si numaj vorta drrom te inkljelpe andaro čormasko pharipe.”

mr Marija Aleksandrović, šerutni po projekto katar 2007-2011. brš:

„Kava projekto si importantno palo rromano ćidipe andar godova kaj del las zor ando sićope sistematsko thaj kontinuirano. Kava projekto ažutisarda e čhavorende te vazden piro džanglipe e ažutimava katar e mentorja thaj gajda ramon fakulteto savo kamen. Pe dujto rig finansijsko ažutipe e stipendijenca sas motivo te aven ande si kave thana. Pale deja thaj e dada o projekto sas importantno kaj delas finansijsko ažutipe sar vi pale

socijalno ugrožime familije, saven nas nisošće love. Ando projekto sas čhutine e deja thaj e dada, lokalno samouprava, e medija thaj aver. Se aktejra dine piro zuralipe pale majlači realizacija e projektošči.”

Dragana Dimitrov, šerutni po projekto katar 2011-2014. brš:

„Kava programo the stipendije ažutisardine te e maškarutne sikavne aven ando fokuso e familiende andar save aven amare stipendisturja. But drrom sas te e čhavora džan ande sikavne numaj andar e stipendije, a godova kaj o čorrpe sas motivo palo sičope anda e čhavorende lil the vazda lengo šaipe te aračen bući.“

Jelena Kriš Piger, koordinatori po projekto:

„Kova so kava prijekto vazdel katar aver si o mentorji savo del pedagoško, socijalno thaj psihološko ažutipe pale stipendisturja. Sa e programurja save nakhavelas o Pokrajina sekretarijato saslen denas numaj finansijsko ažutipe. Ande kava projekto sas importantno te arlilpe o gindo tho dičihe po sičope sar e čhavorenge gajda vi e dejengo, dadengo thaj saste rromane čidimasko, thaj ande godova kotor e mentorja sas but importante. O mentorji sas khate te ažutil e rromane čhavorenđe, te dičhel sar sičon thaj te del len zor kana si lenđe pharro. Pale čhavorra o mentorji sas khate te khuvel e sikavni the familia, dženo maj cikno katar e dej o dad a maj baro katar o sikavno. Amen džanglam kaj e mentorja si vareso nevo ande amaro sičimasko sistemo, thaj kaj putrel but pučimata sar vov maj lače ažutila e čhavorenđe.“

Palo projekto

Projekto „**Inkluzija rromane sikavnengo ande maškarutne sikavne ande AP Vojvodina**“ teljarda katar 2007/2008. brš katar o Pokrajinako sekretarijato palo sičope the kultura. Angluno cikluso incarda štar brš, katar 2007/2008. brš dži 2010/2011. brš, a dujto cikluso pe aver alav savo bučholas „Inkluzija rromane čhavorenego ande maškarutne sikavne ande AP Vojvodina“ realizujime si katar 2011/2012. brš dži ko 2012/2013. brš.

Partnejra po projekto sas o Konsili pale integracija e Rromendi ande AP Vojvodina, Čidipe Rromane studentonengo - Novi Sad, Unija e Rromane studentonendi - Novi Sad thaj o Vojvodinako rromano maškaripe pale demokratija - Novi Sad.

O projekto molda 219.741.606 dinajra.

Po teljaripe o projekto molda 1.148.826 evruja jal 132.114.990 dinajra (po kurso 1EUR=115 dinajra), katar godova o Fondo palo sičope e Rromengo dija 850.408 evruja, jal 97.796.920 dinajra po kurso 1EUR = 115 dinajra, a o Sekretarijato dija 298.418 evruja, jal 34.318.070 dinajra po kurso 1EUR = 115 dinajra.

Ando dujto kotor pe realizacija e projektošči o Fondo palo putardo čidipe – Urgentno fondo, Beograd dija 1.043.174 USD (jal 87.626.616 dinajra po kurso 1EUR=84 dinajra).

Ande saradnja e Fondova palo sičope Rromengo andare Budimpešta, o projekto si lundžardo vi pe sikavimasko 2013/14. brš, te bi šaj denpe vi e love save ačhile, 29.644,23 EUR (jal 3.341.500 dinajra po kurso 1EUR = 115 dinajra).

Fundosko kamipe projektosko sas te bajrol o đindo e čhavorenego save ramompe thaj agorisaren e maškarutne sikavne ande AP Vojvodina. Importantno sas te vazdelpe o đindo kole čhavorenego save ramompe ande štarebršende sikavne, sar vi te majlačhe sičon ande maškarutne sikavne, majanglal kolengo save si andare materijalno, sikavimašče thaj socijalno ugrožime familije.

Kale projektova si obezbedime e love pale stipendistujra, sar vi e love te šaj te len e lila pale sikavni, po teljaripe sa jek sikavne bršesko, te počinelpe o drrom kolende save putujin thaj te počinelpe o mentorsko ažutipe sar vi aver projektošče kotora (ekskurzija pale maj lače stipendistujra, laptopuja pale kola save therdine uspeho 5,00, milajesko kampo pale čhorra, sičope anglikane čhibjako, e školarina pale kola sikavne save agorisardine trinebršengo sičope a kamline te ramon vi štarto brš ande maškarutne sikavne, ekskurzija po Univerzitetu ando Novi Sad thaj pe aver

vuče sikavne thana te bi šaj dičhen so trubul majdur pale lengo sićope, seminajra the edukacije pale mantorja thaj aver).

Ande amaro projekto sas but čorre čhavorra save lače sićonas. Kasavo projekto pale kola save si čhutine pe rig jal si ando inkluzivno sikavimasko sistemo, ande savo si čhutino mentorsko ažutipe si jekto drrom nakhado ande Republika Srbija thaj ande AP Vojvodina.

Kasavo projekto inkljisto andar godova kaj len naj sas trubulimasko ažutipe palo sićope katar piri familija.

O mentori sas khate te ažutil e rromane čhavorrenđe, te dičhel sar sićon thaj te del len zor kana si lenđe pharro. Kava projekto dija šajipe te ćerelpe e Rromani intelektualno elita, savi šaj te sikavel kaj o sićope si numaj vorta drrom te inkljelpe andaro čormasko pharipe.

O projekato inćarda se kola principujra save si fundome ande Dekada e Rromenđi the strategije save si ćerde.

O projekto dija:

- e love pale stipendije e Rromane čhavorrenđe save si ande maškarutne sikavne ande AP Vojvodina,
- mentorsko ažutipe pale stipendisturja,
- motivacija te e Rromane čhavorra so maj lače sićon ande maškarutne sikavne,
- drrom te ramosarenpe pe vuče sikavne thana,
- motivacija te e čhavorra ande fundošće sikavne thana thaj lenđi familija gndin po ramosaripe ande maškarutne sikavne thana,
- drrom e čhavorrenđe ande fundošće sikavne thana so te ramon te bi šaj so maj loće aresen dži ke bući,
- drrom e čhavorrenđe te ramon štarbršešće sikavne thana.

Direktne korisnikujra sas:

- Rromane sikavne ande maškarutne sikavne thana ande AP Vojvodina katar 2007- 2014. brš,
- sikavne ando ohtoto klaso ande AP Vojvodina.

Indirektne korisnikurja sa:

- e dada the deja Rromane čhavorenge save džanas ande fundošće thaj maškarutne sikavne thana ande AP Vojvodina,
- E Rromane studentuja po Univerzitetu ando Novi Sad thaj pe vuče sikavne,
- vojvodinaće rromane ćidimata,

Ande efta brš projektosko obezbedisarde sas 1.643 stipendije andare 80 sikavne thane andare Vojvodina. Angažujime sas 110 sikavne manuša save un zarde mentorja the lengo ažutipe.

Lendi uloga saste ažutin e čhavorreñde the teren neve veštine sar te sićon thaj te haraven o čorrpe. Von ćerenas lenca svato pale se pharimata save sas len thaj te ažutin lenđe ando sićope.

Ande godoja bući e mentorja nas korkore, len sas seminajra the edukacije se efta brš. Ažutipe dobinas thaj podrška kataro Timo palo monitoringo thaj evaluacija, thaj katara šerutni po projekto.

Sar avilosa sa mišto von ćerenas svato e sikavne manušenca, dejenca thaj e dadenca.

Dešujek dženo dićhelas thaj pratilas so ćeren e mentorja – godova sas o Timo palo monitoringo thaj evaluacija.

O Timo pale promocija sićimasko ande savo sas losarde majlače rromane studenturja nakhavelas se informacije palo ramosaripe thaj afirmativno akcija e čhavorreñde thaj lenđe familijaće. Kancelarija pale inkluzija Rromendi dija baro ažutipe katar teljaripe projektosko e manušenđe ando Timo pale promocija sićimasko.

Mapa maškarutne sikavne thanengo save sas ando projekto

Rezultaturja

Kana dičelpe e realizacija projektošči the rezultaturja save si čerdine pale efta brš, šaj motholpe kaj areslope sa kova so sas čutino ando projekto, a andine si vi neve kotora projektošče (dine si laptopujra pale majlače učenikujra save aresle dži ko majlačo uspeho 5,00, kurso pale anglikani čhib, milaješči sikavni pale čhorra, e školarina pale kola sikavne save agorisardine trinebršengo sičope a kamline te ramon vi štarto brš ande maškarutne sikavne thaj aver).

1. Majbaro đindo rromane čhavorengo ande sikavne thana

Savo ande palune deš brš vazdelaspe pe se niveluja (tabela đindo 1.). Ando angluno brš dičhilo rezultato katar e realizacija projektošči (sikavimasko 2008/2009. brš) thaj kasavo trendo si vi ađes.

Ando štarto brš projektosko o đindo Rromane čhavorengo ande maškarutne sikavne thana bajrilo pale 113% katar o teljaripe projektosko (katar 300 pe 639 učenikurja). Po niveli katara vučo sičope o đindo bajrilo trujal trin drrom (katar 52 pe 141 učenikurja).

Tabela đindo 1: Sikavipe po đindo rromane čhavorengo ande sikavne thana katar o sikavimasko 2004/2005. dži ke 2013/2014. brš.

	<i>Anglal sikavimasko programo</i>	<i>Fundošči sikavni</i>	<i>Maškarutni sikavni</i>	<i>Vučo sičope</i>	<i>Sasto</i>
2004/2005.	<i>Naj podatko</i>	5.216	235	18	5.479
2005/2006.	<i>Naj podatko</i>	5.565	258	39	5.862
2006/2007.	544	5.888	300	52	7.328
2007/2008.	820	6.284	395	72	7.571
2008/2009.*	881	6.542	606	132	8.161
2009/2010.	736	7.146	633	135	8.650
2010/2011.	704	7.393	639	141	8.877
2011/2012.	919	7.847	702	157	9.625
2012/2013.	721	8.272	788	185	9.966
2013/2014.	611	8.316	752	<i>Naj podatko</i>	9.679

**brš katar o teljaripe pe realizacija projektošče*

E analiza sikavel kaj o đindo čhavorrengo pe se sićimašće niveluja peradol ande AP Vojvodina, a ke rromane čhavorra vov bajrol (tabela đindo 1.).

Andar projekto dino si 1.643 stipendije, save ande efa brš denaspe dina katar 41 dži ke 404 (tabela đindo 2.).

Tabela đindo 2: Đindo stipendijengo katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

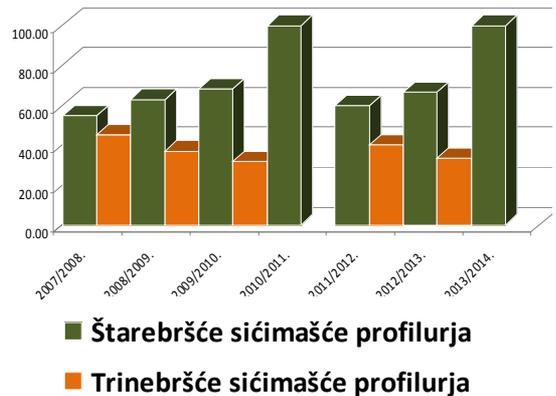
	2007/ 2008.	2008/ 2009.	2009/ 2010.	2010/ 2011.	2011/ 2012.	2012/ 2013.	2013/ 2014.
Đindo stipendijengo	355	267	170	66	404	340	41

2. Struktura katara stipendisturja katar inćaripe sićimasko

O programo pale stipendije učarda vareso majbaro đindo čhavorrengo save ramasajle ande štarebršende sikavne thana (63,42%), a kola pe trinebršengo sićope (36,58%) (tabela đindo 3. i grafikono đindo 1.).

Tabela đindo 3 thaj grafikono đindo 1: Procentualno kotor čhavorrengo pe sićimašće profiluja katar sićimasko 2007/2008. dži ke 2013/2014. brš

	MS 4- bršesko sićope	MS 3- bršesko sićope
2007/2008.	54,65	45,35
2008/2009.	62,92	37,08
2009/2010.	68,23	31,77
2010/2011.	100,00	--
2011/2012.	59,65	40,35
2012/2013.	66,76	33,24
2013/2014.	100,00	--

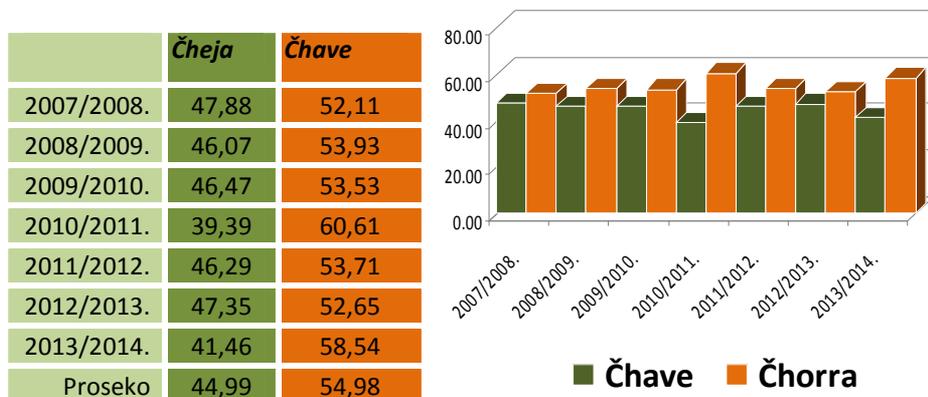

Kava anda te ćerelpe drrom palo majdur sićope pe vuće sikavne thana e terne Rromende so sikavel vi e statistika (tabela đindo 1).

3. Struktura po polo katara stipendisturja

Importantno si vi majbaro đindo e rromane čhorrengo ande se efa brš e projektosko (tabela đindo 4. thaj grafikono đindo 2). Katar se stipendisturja 55,01% sas čhorra, a 44,99% čhave.

Tabela đindo 4 thaj grafikono đindo 2: Procentualno dičhipe čhavorrengo po polo katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

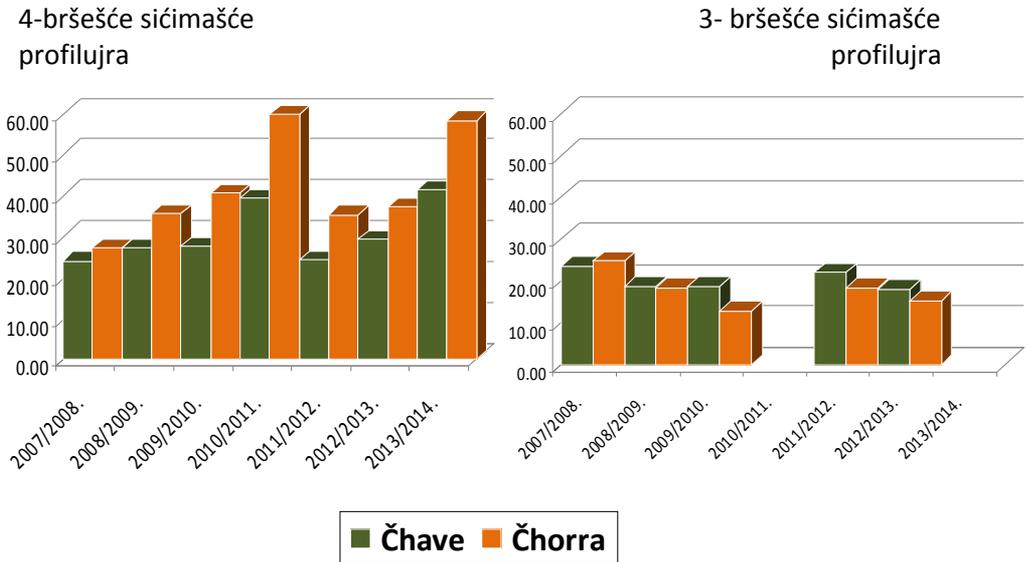

E analiza pe polno struktura sikaval kaj si majbut čheja po štarebršengo sićope (36,21% katar 27,21% čhave), dok si majbut čhave pe trinebršengo sićope (19,23% katar 17,35% čheja) – tabela đindo 5. thaj grafikono đindo 3. thaj 4.

Tabela đindo 5: Procentualno dičhipe pale stipendistujra po polo thaj sićimasko profilo katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš.

		2007/ 2008.	2008/ 2009.	2009/ 2010.	2010/ 2011.	2011/ 2012.	2012/ 2013.	2013/ 2014.
Štarebršće sićimašće profilurja	Čheja	24,23	27,34	27,65	39,39	24,26	29,41	41,46
	Čhave	27,32	35,58	40,59	60,61	35,40	37,35	58,54
Trinebršće sićimašće profilurja	Čheja	23,66	18,73	18,82	--	22,03	17,94	--
	Čhave	24,79	18,35	12,94	--	18,32	15,29	--

Grafikono đindo 3 thaj đindo 4: Procentualno dičhipe pe stipendisturja po polo thaj pe sićimašće profilujra katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš.

4. Sasto uspeho katar e stipendisturja

Jek katar kamlimata projektoso sas majlačo sićope e čhavorrengo. E analiza po uspeho čhavorrengo phare šaj dičholas andar godova kaj von naštik pratinaspe ando sasto sićope. Kola podatkuja save ćidinepe si kaven kaj avilo džiko majlačo uspeho čhavorrengo sar ando jekto gajda vi ando dujto cikluso – tabele đindo 6. thaj 7. thaj grafikono đindo 5. thaj 6.

Tabela đindo 6: O uspeho katara stipendisturja ande maškarutne sikavne štarebršeško sićope katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš.

MS 4-ebršće sićimašće profilujra	2007/2008.	2008/2009.	2009/2010.	2010/2011.	2011/2012.	2012/2013.	2013/2014.
Majlače	14,21	20,24	20,69	27,27	15,35	22,91	53,66
Butlače	37,70	36,31	42,24	36,36	33,20	39,65	43,90
Lače	38,80	32,14	29,31	33,33	41,91	30,40	2,44
Naj bi lače	3,28	3,57	3,45	3,03	3,32	2,64	
Rspipe	6,01	7,74	4,31		6,22	4,41	

Ke čhavorra ande štarebršešće maškarutne sikavne dičholpe majvučo đindo ke kola save majlače sićo (katar 14,21% ando jekto brš

projektosko, pe 27,27% ando agorisardo brš lenđe sićimasko ando angluno cikluso, pe 15,35% ando jekto projektosko brš ando dujto cikluso 22,91% ande dujto projektosko brš). Čhavorra ande štarebršešće andaro o uspeho but lačo sikave blago zuralipe, čhavorra save saslen lačo uspeho sikade tendencija peripe.

Tabela đindo 7: O uspeho katare stipendisturja ande maškarutne sikavne trinebršesko sićope katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš.

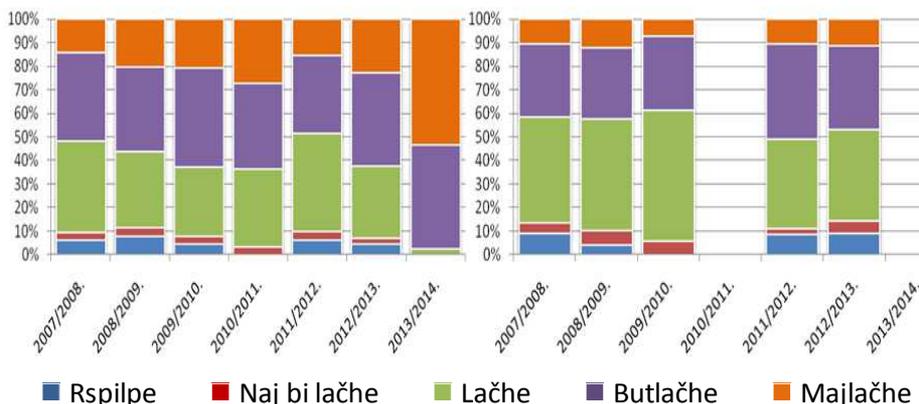
MS 3- ebršće sićimašće profilurja	2007/2008.	2008/2009.	2009/2010.	2010/2011.	2011/2012.	2012/2013.	2013/2014.
Majlače	10,47	12,12	7,41	--	10,43	11,50	--
Butlače	31,40	30,30	31,48	--	40,49	35,40	--
Lače	44,77	47,47	55,56	--	38,04	38,94	--
Naj bi lače	4,65	6,06	5,56	--	2,45	5,31	--
Rspipe	8,72	4,04	--	--	8,59	8,85	--

O uspeho katare stipendisturja ande maškarutne sikavne trinebršesko sićope sikade lačo uspeho, posebno učenikurja katare o uspeho lače (katar 44,77% ando jekto projektoso brš pe 55,56% ande agorisardo brš jekto cikluso thaj 38,04% andaro jekto projektosko brš dujto cikluso ando 38,94%).

Grafikono đindo 5 thaj 6: O uspeho katare stipendisturja ande maškarutne sikavne trinbršesko thaj štarebršesko sićope katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš.

4-brće sićimašće profilurja

3-r brće sićimašće profilurja

Kava podatko si importanto kaj kate čerelpe svato pale učenikujra save te na avilesa ando programa mentorešće thaj e finansijsko ažutipe, či ni završisardinesa e maškarutni sikavni. Ando sklado kaj sas e love inja učenikurja save sas stipendisturja line šajipe te agorisren thaj sar vanredne učenikurja agorisaren štarebršendi sikavni.

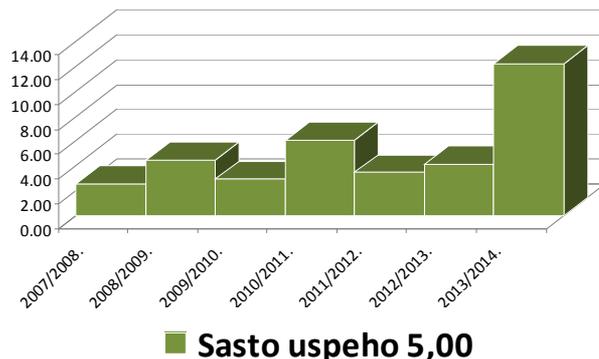
Naj beznačajno o podatko ando đindo učenikurjengo save aresle o uspeho 5,00.

Tabela đindo 8. thaj grafikono đindo 7 sikavel o đindo čhavorrengo save agorisarde e majlačhe uspehova pale godova sas posebno nagradime, dobisarde laptopujra save si lenđe but importantne, thaj dijalen ažutipe te džan majdur ande sikavni.

O uspeho stipendisturjengo po polo, analiza si: ande tabela đindo 9. thaj grafikono đindo 8. sikavel kaj e čhejorra majlačhe sičon. Katare jek projektno brš o uspeho sas lačno (3,24), a pale majdur šove bšengo majlačho (katar 3,53 dži ko 4,46), so si zurale lačno.

Tabela đindo 8. thaj grafikono đindo 7: Procentualno pe stipendistujra čhavorra o uspeho 5,00 katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

	Sasto uspeho 5,00
2007/2008.	2,54
2008/2009.	4,49
2009/2010.	2,94
2010/2011.	6,06
2011/2012.	3,47
2012/2013.	4,12
2013/2014.	12,19

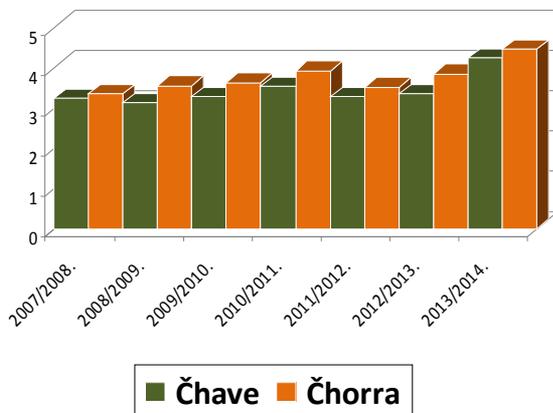

Ni e čhave nas but bi lačne. Lende sas o proseko zurale lačno, dži ko aver brš saslen ocena lačno zurale lačno, dži ko aver brš saslen ocena lačno (katar 3,13 dži ko 3,35).

O prosečno uspeho ke čheja si but lačne 3,76, a ke čhave 3,44.

Tabela đindo 9 thaj grafikono đindo 8: Sikavipe maškarutne ocenako saste uspehosko po polo, katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

	Čhave	Čheja
2007/2008.	3,24	3,35
2008/2009.	3,13	3,55
2009/2010.	3,28	3,64
2010/2011.	3,54	3,92
2011/2012.	3,28	3,53
2012/2013.	3,35	3,84
2013/2014.	4,24	4,46
Proseko	3,44	3,76

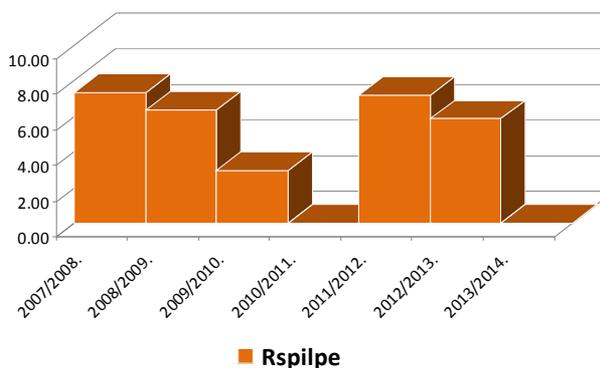

5. Rspilpe/meklippe sikavne thanesko

Maj sig katar kava projekto o rspipe/meklippe maškarutne sikavnengo sas procentualno majbaro maškar e romane učenikurja thaj sas trujal 26% po bršesko niveli.

E analiza po đindo rromane čhavorengo save sas ando projekto (sikavno 2007/2008. brš), sikada kaj o procentualno rspipe kale čhavorrengo sas 7,32%, majcara katar 10% kazom sas ramome ando projekto.

Grafikono đindo 9: Procentualno dičhipe po rspipe čhavorrengo katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

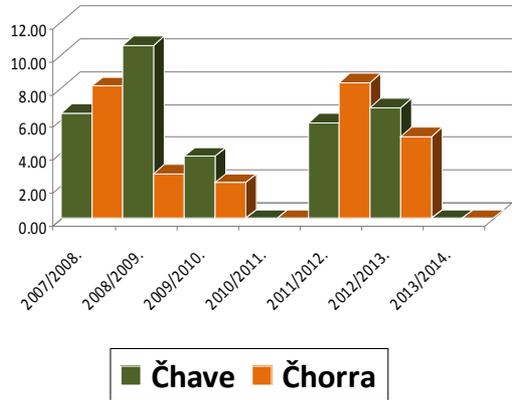

Sikavni 2011/2012. brš neve generacijako pale stipendistuja thaj procentualno rspipe sas majcikno no so sas ande duj brš ando jekto cikluso. Podatko si kave kaj ke čhavorra ande agorisardimašči štarebršešče

maškarutni sikavni naj sas rspipe (sikavni 2010/2011. thaj 2013/2014. brš). Ande eftato brš procentualno rspipe sas katar 7,32% dži ko 0%, ando proseko 4,24%, so si baro rezultato (grafikono đindo 9.).

Tabela đindo 10 thaj grafikono đindo 10: Procentualno rspipe čhavorrenko po polo katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

	Čhave	Čheja
2007/2008.	6,47	8,11
2008/2009.	10,57	2,78
2009/2010.	3,80	2,20
2010/2011.	0,00	0,00
2011/2012.	5,88	8,29
2012/2013.	6,83	5,03
2013/2014.	0,00	0,00
Proseko	4,79	3,77

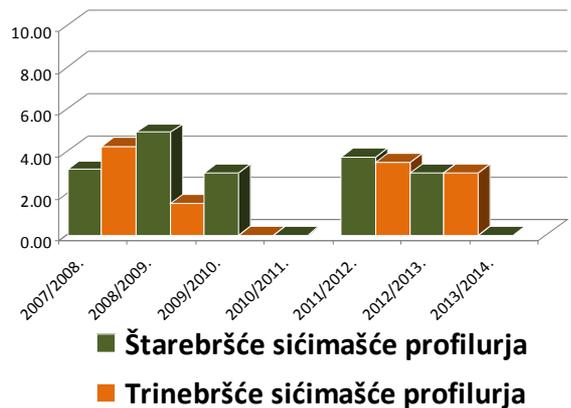

E analiza pe podatkuja palo rspipe ke čheja the čhave sikavel kaj si majbaro rspipe maškare čhave (procentualno 4,79%) a ke čheja (3,77%), sar si sikado ande tabela đindo 10. thaj o grafikono đindo 10.

Rspipe ke učenikujra si jekhutno ande trinebršesko jal štarebršesko sićope (grafikono đindo 12.).

Tabela đindo 11. thaj grafikono đindo 11: Procentualno rspipe čhavorrenko pe sićimašče profilurja katar 2007/2008. dži ko 2013/2014. brš

	MS 4- bršesko sićope	MS 3- bršesko sićope
2007/2008.	3,10	4,23
2008/2009.	4,87	1,50
2009/2010.	2,94	0,00
2010/2011.	0,00	--
2011/2012.	3,71	3,47
2012/2013.	2,94	2,94
2013/2014.	0,00	--

E rezultaturja save sas ostvarime katare eŧta brš sama džanglam kaj unzardam uticaj pale varesave uzropuja pale kola save mećenas e maškarutni sikavni te cknarelpelpe rromane čhavorrenca:

- maj but džanelpe kaj ke Rroma naj importantno e sikvni thaj kola ućenikurja save kamen te školujinpe naj obeshrabrime katare deja thaj dada,
- čorpe Rromenđe familijako save naj ando šajipe te obezbedil e lil pale sikavni thaj pribor, love palo drrom dži ande sikavni, palo habe thaj ekskurzija,
- but drrom e čhavorra musaj te mećen e maškarutni sikavni thaj te ukljućimpe ande bući pire dejenca thaj dadenca, te avelen maj dur te trajin,
- dada thaj e deja save naj školujime naj ando šajipe te sikaven pire čhavren te sićon kova so silen andare sikavni,
- socijalno distanca aver ućenikonendar pe rromane čhavrra si džungalo. But čhavrra andar godova či džan ande sikavni,
- But pharo položaj si e rromane ućenicen save rano udajin lenđe dada thaj deja.

Stipendije thaj e mentorsko bući, si majlaće pale ekonomikani barijera pale rromane ućenikurja te obezbedin ažutipe savenđe dada thaj deja naj obrazujime thaj naštik te unzaren lenđe.

Stipendiranje thaj mentorsko bući sikadilo sar majlačho ažutipe.

Sar amende nas kava mentorsko sistemo o projekto unzarda šajipe te dićhelpe o trubulipe thaj efekto te ažutilpe e ućenikonđe ande maškarutni sikavni.

O projekto obezbedisarda baro spektro pale but aktejra, te ćerelpelpe o projekto savo avela mišto thaj dela but rezultaturja.

Mentori sar veza maškar sikavno than thaj e familija

„Pale čhavorra o mentori sas khate te khuvel e sikavni the familija, dženo maj cikno katar e dej tho dad a maj baro katar o sikavno...“
(Jelena Kriš Piger, koordinatori po projekto)

Zorica Rodić, mentori ande Tehničko sikavni „Pavle Savić“, Novi Sad:

„Kana den ando programo, thaj sar džas majdur e mentorske bućasa, von si aver čhavorra. Crdempe andar piro phanglipe tho pharipe. Theren kamipe a bi kamipasko naštik džalpe anglal. Godova kamipe šaj te avel vi nerealno, no godova si kova so crdel len anglal.“

Andare Zoricako uspeho ćerelpe svato kaj sasla 26 stipendisturja, katar save numaj jek čhorri udajisali thaj či agorisarda maškarutni sikavni. Kola aver sa ramosajle po fakulteto.

Zorica si lači mentorka, savi but dija pale čhavorra save sas late. Zorica si mantorka savi, či bistrel pire čhavorren, vi kana agorisardine e maškarutni sikavni. Voj si lenca ando kontakto kana god trubul len di savo ažutipe.

So phenen e sikavne, e dada the deja?

Pale kova kozom si importantno o ažutipe kaj e sikavni, the e raštra unzaren e rromane čhavorrende, mothon lenđe paramiče:

Stipendisto Mirko Kaldaraš, 23 brš:

„Kana sen čhutine pe rig thaj po agor atoskal si tumen duj šaimata: te ačhen khote kaj sen soro trajo jal te teljaren vareso te ćeren. Me numaj probirsardem thaj pačav kaj sem po lačo drrom“.

Mirko sas trin brš amaro stipendisto. Džalas ande Hemijsko-medicinsko sikavni ando Vršco. Akana si apsolvento pe hemija po Prirodno – matematičko fakulteto ando Novi Sad, thaj jek si katar maj lače

studentujra po Univerzitetu ando Novi Sad, a therda baripe 9,50. Bajrilo pe dasa thaj e dadeja, a phare trajilas thaj vi majdur si lešće pharo, kaj si vi majdur čorro. Trajilas bi strujako a naslen ni paj.

Kataro 2009. brš kana mul lesko dad, o Mirko trajilas pe dasa savi sas nasvali. Nasvali sas kataro ilo thaj bubreškuja. Dej sar bijandili nasvali sas katara cerebralna paraliza. Jedino vo sas savo vodilas o računo pale po dad thaj lešći dej. Milajeja zaradilas gajda kaj delas časurja andare hemija thaj matematika.

Sas čorro a areslo te maj lače agorisarel e fundošči the maškarutni sikavni. Sas dženo ande Petnica, ando parlamento ande maškarutni sikavni sar vi dženo ande studentonengo parlamento.

Lešći bući tho kamipe te lače sićol ašundilo ando Gatisarimasko kher Vojvodinako, a e šerutne ažutisardine les thaj ćindine lešće ćher ando Vršco. O Mirko phenel kaj pale leste sas but importantno o ažutipe katar e mentorja. Trajil gajda kaj sikavel e gadžikane čavorren e hemija the matematika, a vov sićola kozom godi šaj.

Lesko kamipe palo duripe si te ćerel bući po fakulteto sar profesori.

Stipendisto Nada Delković, 21 brš:

Andar e mentorka phenel: „Sa so godi ćeravas, voj sas paša mande, voj delas man nada thaj zuralipe te agorisarav e škola.“ Agorisarda Hemijsko sikavni „Pavle Savić“, ando Novi Sad, trin brš obrazujime profilo. Lako uspeho teljarda ando dujto brš, kana malada e mentorka, thaj postanisarda stipendisto. Majbut značisarda laće kana pomožisarda las e mentorka, te nakhavel pe pharimata ande sikavni, thaj dodatne časurja andare matematika. Gajda naisarelpe laće kaj te na

avilisa voj, či areslisa khote kaj si akana.

Stipendisto Emran Kamberi, 21 brš:

„Naj sa ande love. So godi džanes maj but, godova san maj barvalo. Nikad či džanes kaj o trajo inđarela tut. Vrijama boldelpe. Akana naštik aračhes bući, te naj tut sikavno thaj diploma. Emran agorisarda Tehničko sikavno „Mileva Marić - Ajnštajn“, Novi Sad, trin bršengo. Maj but ćhelda fudbal FK „Novi Sad“. Akana ćerel bući ande građevinsko firma, ženime si, thaj sile jek

čhavorro. Agorisarda Fundošći sikavni pale majpurane „Sveti Sava“, Novi Sad. Pale godova ramosarda Maškarutni mašinsko sikavni, a sigo meklala andar godova kaj sas lešće but phari. Pale godova ramosarda palem e Tehničko sikavni. Vov gndilas palo duripe, thaj sikado si kaj o rrom musaj te gndil pale piri familija thaj godova sas lesko motivo te džal ande sikavni. Sasle ažutipe katar e sikavne numaj

profesorja thaj e manušendar andar o Maškaripe pale socijalne pučimata. But naisarel pire mentorkaće Majaće the psihologošće Vojošće, sar vi e šerutnešće po klaso savo mothoda lešće pale stipendije. „Vojo the Maja sas khate te ažutin man. Te na von avilinesa me či đelemas majdur ande sikvni.“

Stipendisto Boris Nikolić, 19 brš:

„Šukar si kana pale varesoste boristu thaj po krajo dobis kova so kames.“

Boris sas stipendisto dži kaj god školujisajlo. Agorisarda e Maškarutni medicinsko sikavno thaj ramosajlo po Medicinsko fakulteto ando Novi Sad. Dobisarda duvar e „Vukovo diploma“. Sar vov phenel e stipendija značilas lešće, te činel računari, lil pale sikavni, a trošilas vi pale garderoba thaj pe izlaskuja pire amalenca. Gndil

kaj kava programo si but importantno. Pale rromane čavrra gadava programo motivišil, te počnin te gndin te školujimpe thaj te avel len maj lačno trajo.

Mentori si majimportantno ando sasto programo.

Jovan Nikolić, dad kataro Boris Nikolić:

„Čoro sem kaj sem bidžanglimasko, a bidžanglimasko sem godolestar.“

Jovano Nikolić si o dad kataro Boris. Les si duj čavorra pe save si barikano. Boris savo ramosarda e medicina thaj e čhej savi agorisarda e žurnalistika.

Kana pučline les so phenel palo programo pale stipendije vov phenel: „Kava projekto si majgođaver bući savi ćerdine pale Rroma“. Maj but si roma save si čorre, saven naj šajipe te školujin pire čavrren. Andar godova si importantno finansijsko ažitipe

So sa ćerdape pale efa brš e projektosko?

Pašo finansijsko thaj mentorsko ažitipe, ando projekto si nakhade but aver kotora save pherdine projekto, Di save sas ćutine anglal, a aver arese kana teljarda o projekto pe inicijativa katara čavorra, mentojra aver manuša po projekto.

1. E tribine ande fundošće thaj maškarutne sikavne

O Timo pale promocija sićimasko dok trajilas o projekto katar primovara dži ke tomna inćarde sas e tribine – malavimata save sas ćerdine te upoznajimpe e čavrra andare fundošće thaj maškarutne sikavne, ando jekhipe pire dejenca thaj dadenca ande Vojvodina, te bi šaj lende putrelpe kamipe te e čavorra džan majdur ande sikavne thana.

2. Školarine

O Konsili projektosko anda činadipe te denpe e love pale školarina, pale čavorra save agorisardine trinebršesko sićope a kamen te džan majdur po štarto brš. O sekretarijato inćarda e ideja te pućinenpe školarine thaj atoskal sas ramome o akharipe pe savo avile deš ućenikurja. Pale kava sas dino 450.000 dinajra. E čavorra ramosajle po štarto brš thaj dži akana di save agorisardine piro sićope a vi ramosajle pe fakultetujra.

3. Kurso anglikane čhibjako

Kurso anglikane čhibjako pale stipendisturja realizujisarda e „Lingua“ savi si ando Novi Sad, ande deš foruja ande Vojvodina, kaj prijavisajle maj but stipendistuja. Maškar lende si: Subotica, Zrenjanin, Vršac, Novi Sad, Pančevo... E čavorra sićonas thaj sas po testiranje. Inćardape duj semestra thaj čhuta majbut katar šel stipendistuja. Kola save agorisarde o kurso line sertifikato.

4. Laptopujra pale maj laće stipendisturja

Te bi šaj del majbut zor thaj motivacija e čavorrende te sićon, o Pokrajinako sekraterijato dija laptopujra e kolende save nakhle 5,00.

5. Eksukrzija

Pale 50 majlaće stipendistujra the mentojra ćerdini si e ekskurzija ando Novi Sad. E čavorra sas ando Gatisarimasko kher, a khote lenca ćerdine svato o šerutno po Gatisarimasko kher dr Bojan Pajtić, pokrajinako sekretari palo sićope dr Jegeš Zoltan thaj šerutno pe Kancelarija pale

inkluzija Rromenđi Duško Jovanović. Stipendistujra sas ande galerija Pavle Beljanski, Muzeji forosko ando Novi Sad thaj e telalphuvjaći galerija pe Petrovaradinako kašteli. Ando Univerzitetosko foro thaj ando Rektorato univerzitetosko ando Novi Sad e čhavorra ašundine so trubul te bi šaj lundžaren piro

sićolpe.

6. Izleto ande Pećinci

Čerdino si ječeđeseko malavipe e čhavorrenko thaj mentorengo andaro sremosko trujalipe, save dikhline o artistikano kotor „Udajisavo Ružo!“ thaj sas ando Muzeji mangresko ande Pećinci.

Инклузија ромских ученика у војвођанске средње школе

ЈЕДАН ДАН У ПЕЋИНЦИМА

У оквиру програма „Инклузија ромских ученика у средње школе АП Војводине“ реализован је једнодневни сусрет ученика сремског округа у координацији Пријатеља деце Илџије и мониторинг Зорице Петровић, а уз финансијску подршку Покрајинског секретаријата за образовање.

У средњој школи „Миленко Веркић Неша“ у Пећинцима дочекан је 51 ученик и 18 mentora са територије Срема. Гости су имали прилику да погледају представу „Удај се Руžo“ која говори о притисцима породица на ромске девојчице да се удају младе и о борби младе девојке да заврши средњу школу. Представу је извела драмска група професора Техничке школе и mentora Предрата Ђорџа. Потом су ученици посетили Музеј хлеба у Пећинцима и дружили се на ручку у школи.

Сусрет је био дивна прилика да се ромски ученици друже изван свог места и своје школе и да нешто ново виде и доживе. У истој организацији је планирано да у Малом позоришту „Душко Радовић“ погледају представу „Тинејџ клуб“, као и да на летњем распусту учествују у едукативном кампу „Адолесценција, брак и породица“.

Зорица Петровић

7. Kampo pale majlačhe stipendisturja

Majlačhe stipendisturja ando avgusto 2012. thaj 2013. brš sas nagradime efađesengo edukativno-rekreativno kampo. Kava ažutisarda te e čhorra aresen majlačhe rezutaturja ando sićolpe. Kampo anda e čhavorende nevi zor te džan majdur.

Jek čhorri andaro ramosarimasko pučipe andare srbickano lilaripe ramosarda kampo.

Kampo ando Novi Sad

Andar godova kaj lačhe sičilem po agor anglune klasosko dobisardem šajipe te džav ando kampo. Semas bahtali, kaj semas jedino andare Subotica, thaj gndiv kaj areslem baro uspeho. Kampo sas organizujume po krajo jula čonesko, pale čheja kataro prvo – džikaj štarto brš andare maškarutne sikavne andar e Vojvodina thaj Rromane čhavrra saven sas lačno uspeho. Khote sas men šajipe te maladijas te pindžarame thaj te ćeras svato. Sas amen šajipe te ćhelas teniso, te najos ando bazeno, te sićijas rvanje, pilates, thaj aver.

Sas inćarde vi gođaverimašće ćidimata palo angluno ažutipe, andare medicina, habe, arakhadipe po interneto. Samas pe Petrovaradinaće kašteli, ando Sremske Karlovce thaj ando Svrtište pe Fruška Gora. Sas menđe šukar ando kampo, thaj vi majdur ando kontakto. Ando hoteli sas menđe šukar, a šaj lasardam vi so hasa. Ande Sremski Karlovci obiđisarda e Bogoslovija, thaj Saborno kžandiri, isto gajda si e haing „Štar lavujra“ kaj si vazdini 1779. brš. Motholpe: Ko pijel opaj katar e haing, thaj boldelape thaj arachela piri bah te udajilpe. Sas men šajipe te džas ando maškar ando Novi Sad, Skupština, thaj e Kancelarija pale inkluzija Rromenđi. Khote pendine menđe kaj si but importantno te sićolpe te završinpe e studije, sar avilesas pošujime, te avelame mari diploma, savi khonik naštik lel las amendar.

Pala mande sas šukar malavipe. Bahtali sem kaj maladem sa godolen terne čhejen thaj kaj sas menđe šukar godola eфта đesa. Gndiv kaj trubul te avas bahtale godoleja so sam thaj trubul te džanas ćefal si amaro kvaliteto.

Đin Danijela, stipendisto,
Hemijsko-tehnološka sikavni - Subotica

sikavna.

8. Seminarja pale nastavnikurja mentora

Pale nastavnikurja mentorja sas obaveza te prisustvujin pe seminarja, a sas ohto seminarja ando Novi Sad thaj ande over forurja. O programo Mentorsko ažutipe e rromane čhavorende ande maškarutne sikavne lija statuso sar programo savo musaj te načnen se kola manuša ćeren bući ande maškarutni

9. Vodiči pale mentojra

Sar jek produkto projektosko si lil kaj sas namenime se nastavnikonende e mentorende, save si uloga te informišil so si e bući pale mentorja. Posebno sas len e tema pale stereotipujra, predrasude, diskriminacija thaj jekh šajmata, sar ločarelaspe e bući savi čeren rromane čhavorra.

10. Agorisarimašči konferencija

Agorisarimašči konferencija si inčardi ando Novi Sad te bi šaj si kadon pe e rezultaturja ande efa bršešči realizacija projektošči. E zaključkuja sikavenpe ando sasto lil numaj brošura.

Čidimata save sas ando projekto (angluno, donatojra thaj partnejra po projekto):

1. Pokrajinsko sekretarijato palo sićope, upravu i nacionalne zajednice

O Sektori palo obrazovanje - ando sklopo nekadašnjeg Pokrajinsko sekretarijato palo obrazovanje thaj kulturako, a ađesutno Pokrajinsko sekretarijato pale sićope, uprava thaj nacionalne minuriteturja. Pokrajinsko sekretarijato ažutil e projektuja katar e bi vladaće čidimata te bi šaj e rromane čhavorra den ande sikavimašče institucija.

2. Roma education fund (REF) - Fondacija palo sićope e Rromengo

Fondacijo pale sićope Rroma (REF) si e fondacija si čerdino 2005. brš. Lako glavno resimasko te samnjilpe eholi maškare rromano thaj gadžikono them. Paše uslovuja kaj uzanrelpe thaj razne programo save den thaj pomožin e rromen ando sićope kava Fondo but. Importantno kamipe Fondosko si ažutipe te nakavelpe e strategija palo sićope savi anel vazdipe pe profesionalne kompetencije rromenđi ando trajo. Paše bući te e rromane čhavorra den ande obrazovne institucije, but zor delpe te putrempe neve šajmata palo ramosaripe ando se sikavimašči institucija.

Andar godova kaj o projekto dija lačhe rezultaturja, o Fondo palo sićope e Rromengo, e Misija OEBS ande Republika Srbija thaj o Ministripe

palo sícope, gođaveripe thaj tehnološko buhljaripe Republikako Srbijako, kataro teljaripe neve sikavimašće bršesko, te realizujil projekto pale stipendije pale e Rromane učenikujra ande maškarutne sikavne, ando projekto "Tehnikano ažutipe pale inkluzija e Rromendi", pale savo e love del Evropači unija. E projektova trubulas te ande saradnja e Ministripeja palo sícope, gođaveripe thaj tehnološko buhljaripe, denpe e stipendije pale e Rromane učenikujra save džan ande maškarutne sikavne ande Srbija, te bi šaj somaj but Rromane čhavora džan ande sikavne thana. Paše gadava trubulas te pale učenikujra delpo mentorsko ažutipe e Rromane čhavorende save naštik te pheren o trubulipe palo programo raštraće stipendijengo ande sasti Republika Srbija.

O projekto trubulas te inčarel dži ko 30. juno 2015. brš, e šajimava te lundžarelpe.

3. Fondacija palo putardo ćidipe, Beograd

Fondacija palo putardo ćidipe si bi vladako, bipolitikani thaj neprofitno ćidipe savo putrel thaj buhljarel e projektujra save zurjaren e demokratikani kultura manušikane hakaja thaj sako si importantno palo demokratikano thaj putardo društvo ande Srbija. E Fondacija ande Srbija si kotor katar maškartemutno ćidipe Instituto palo putardo ćidipe, savo ćerda o Džordž Soroš.

4. Konsili pale integracija e Rromendi ande Vojvodina

O Konsili si ćardino 2005. brš kataro gatisarimasko ćer Vojvodinako. Lešći bući si: te mothol Gatisarimašće kherešće thaj pokrajinaće institucijende so trubul te ćerelpe ando proceso integracija e Rromendi, savo nakhavel o Gatisarimasko kher thaj pokrajinaće institucije: te ćeren e saradnja e Rromane nacionalne konsileja.

5. Ćidipe rromane studentonengo (URS)

URS si putardo ćidipe si bi vladako, bipolitikani thaj neprofitno ćidipe savi si osnujime ando Novi Sad ando 2000. brš katara rig grupe studentuja Univerzitetu ando Novi Sad. E misija pale organizacija si te vazden baripe rromani zajednica važno obrazujime thaj socijalnoprđška thaj te organizujilpe obrazovno vaspitanje resimasko Dekada Roma.

6. Unija rromane studentonengo

Unija rromane studentonengo thaj o romjako ćidipe si osnujime ando 2005. brš ando te bi šaj e studentonen aven majlačhe rezultaturja dok studirin.

7. Vojvodinako rromano maškaripe pale demokratija (VRCD) - Novi Sad

VRCD si ćidipe savo inđarel o programo Romaversitas Srbija, savo ažutil amaro programo pale stipendija. Kava ćidipe si partneri po projekto kana amare učenikurja agorisaren fundošći sikavni len si maj dur ažutipe katar kava bivladako ćidipe.

Agorisarimasko alav:

Kava projekto si nakhado ande nesave phuvja ando regiono, nu maj amaro projekto, sar mothon e donatojra, si majlačhe realizujime.

E rezultaturja ando sićope rromane čhavorenngo sar vi e realizacija projektošći „Inkluzija rromane čhavorenngo ande maškarutne sikavne ande AP Vojvodina“ sas than katar teljarda o Ministripe palo sićope, gođaveripe, thaj tehnološko buhljaripe Republikako Srbijako, te lel thaj te lundžarel e realizacija projektošći pale sasti raštra. Naisaras savorende save sas čhutine ando projekto kaj dine zor palo progreso e rromane minoritetošće.

E Pokrajinaći vlada još jekhar si kada piro kamipe te so maj sigo haravelpe o čorrpe ke Rroma thaj te vazdal pe lengo than ande raštra.